

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL EĞİTİM VE SAĞLIK YATIRIMLARININ GELİR DAĞILIMI
VE YOKSULLUK ÜZERİNE ETKİSİ: DÜZEY-2 BÖLGELERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Ahmet ÖZDEMİR

EYLÜL - 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL EĞİTİM VE SAĞLIK YATIRIMLARININ GELİR DAĞILIMI
VE YOKSULLUK ÜZERİNE ETKİSİ: DÜZEY-2 BÖLGELERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Ahmet ÖZDEMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat Can GENÇ

EYLÜL - 2024

TRABZON

ONAY

Ömer Ahmet ÖZDEMİR tarafından hazırlanan “Türkiye’de Bölgesel Eğitim ve Sağlık Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Üzerine Etkisi: Düzey-2 Bölgeleri Üzerine Bir Analiz” adlı bu çalışma 30.10.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı-Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Kenan ÇELİK	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Murat Can GENÇ	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Salih TÜREDİ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Ömer Ahmet ÖZDEMİR

20.09.2024

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimin boyunca varlığını her zaman en yakından hissettiğim, vizyonu ve bilgisiyle örnek aldığım kıymetli danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Murat Can GENÇ'e şükranlarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca yanımda olan ve desteklerini hiç esirgemeyen aileme, üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Eylül, 2024

Ömer Ahmet ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR, GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	2-33
1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı	2
1.2. Gelir Dağılımı Türleri	2
1.2.1. Bireysel Gelir Dağılımı	2
1.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	3
1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı	3
1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	4
1.3. İktisadi Düşüncelere Göre Gelir Dağılımı.....	4
1.3.1. Fizyokrasi	4
1.3.2. Klasik İktisat.....	4
1.3.3. Sosyalizm.....	6
1.3.4. Neoklasik İktisat	6
1.3.5. Monetarizm.....	7
1.3.6. Keynesyen İktisat	7
1.3.7. Neokeynesyen İktisat.....	8
1.4. Gelir Dağılımının Ölçülmesi	8
1.4.1. Lorenz Eğrisi	9
1.4.2. Gini Katsayısı	10
1.4.3. Yüzde Paylar Analizi.....	11

1.4.4. Kuznets Eğrisi.....	11
1.4.5. Pareto Katsayısı	12
1.4.6. Varyans ve Görelî Varyans.....	12
1.4.7. Aralık ve Değişim Aralığı	13
1.4.8. Theil Endeksi.....	13
1.4.9. Dalton Atkinson Ölçütü.....	14
1.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Politikalar	14
1.5.1. Para Politikası	14
1.5.2. Maliye Politikası.....	14
1.5.2.1. Vergilendirme	15
1.5.2.2. Kamu Harcamaları	16
1.5.3. Fiyat Politikası.....	16
1.5.4. Ücret Politikası	17
1.5.5. Gelirler Politikası.....	18
1.5.6. Servet Politikası.....	18
1.5.7. Dış Ticaret Politikası	18
1.5.8. Eğitim, Sosyal ve Kültürel Politikalar	19
1.6. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi	19
1.7. Yoksulluk Türleri	20
1.7.1. Mutlak Yoksulluk.....	20
1.7.2. Görelî Yoksulluk	20
1.7.3. Sübjektif Yoksulluk.....	20
1.7.4. Gelir Yoksulluğu	21
1.7.5. İnsani Yoksulluk.....	21
1.7.6. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	21
1.7.7. Sosyal Dışlanma	22
1.8. İktisadi Düşüncelere Göre Yoksulluk	22
1.8.1. Fizyokrasi	22
1.8.2. Klasik İktisat.....	23
1.8.3. Sosyalizm.....	23
1.8.4. Neoklasik İktisat	24
1.8.5. Monetarizm.....	24
1.8.6. Keynesyen İktisat	24
1.8.7. Neokeynesyen İktisat.....	25

1.9. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	25
1.9.1. Kafa Sayısı Endeksi.....	26
1.9.2. Yoksulluk Açığı Endeksi.....	27
1.9.3. Sen Endeksi	27
1.9.4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi.....	28
1.10. Yoksulluğu Etkileyen Unsurlar.....	28
1.10.1. Ekonomik Belirleyiciler	29
1.10.2. Sosyal ve Demografik Unsurlar	30
1.10.3. Uluslararası Kuruluşlar.....	30
1.10.4. İstihdam ve İşgücü Piyasaları.....	31
1.10.5. Yatırımlar	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	34-45
2.1. Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	34
2.2. Yoksulluk Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU YATIRIMLARININ GELİR DAĞILIMINA VE YOKSULLUĞA ETKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ.....	46-54
3.1. Veri Seti	46
3.2. Ekonometrik Yöntem	46
3.3. Ekonometrik Bulgular	48
3.3.1. Toplam Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluğa Etkisi	48
3.3.2. Eğitim Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluğa Etkisi.....	50
3.3.3. Sağlık Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluğa Etkisi	52
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	55
KAYNAKÇA	57
ÖZGEÇMİŞ.....	66

ÖZET

İktisat biliminin ilgilendiği konuların başında gelir dağılımı ile yoksulluk gelmektedir. Hem gelir dağılımındaki eşitsizlik hem de yoksulluk oranları ülkelerin gelişmişlik seviyesine ve sosyal refah seviyesine doğrudan etki eder. Gelir dağılımında eşitliği sağlamak ve yoksulluk oranlarını düşürmek ülkeler için önem arz etmektedir. Ekonomide bir aktör olan kamu sektörü ise bu süreçte aktif olarak kullanılmaktadır. Kamu sektörü eğitim, sağlık, ulaştırma, haberleşme, turizm, tarım, madencilik, enerji, imalat ve konut alanlarında yatırımlar yaparak ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlar. Öte yandan gelir dağılımında ve yoksulluk oranlarında etkili olur.

Bu çalışma, kamu sektörünün toplam yatırımlarının, eğitim ve sağlık alanındaki yatırımların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkilerini 2014-2022 dönemine ait verileri kullanarak Türkiye düzey-2 bölgeleri için incelemek amacıyla yapılmıştır. Yapılan literatür incelemesinde toplam kamu yatırımları, eğitim ve sağlık kamu yatırımlarının gelir dağılımı ve yoksulluk oranları üzerindeki etkisini konu alan bir çalışma olmaması nedeniyle bu boşluğu doldurmak amacıyla çalışmamızın konusu seçilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilmiştir. Panel veri analizi yapılan çalışmada Stata programı kullanılmıştır. Kurulan modelde bağımsız değişkenler olarak toplam kamu yatırımları, eğitim ve sağlık yatırımları kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler olarak ise bireysel gelire göre gini katsayısı, hane halkı gelirine göre gini katsayısı, yoksul sayısı ve yoksulluk oranı modele dahil edilmiştir. Tüm değişkenler bölgesel tüketici fiyat endeksi ile reelleştirilmiştir.

Panel veri analizinden elde edilen sonuçlara göre toplam kamu yatırımları ile gelir dağılımı ve yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Eğitim ve sağlık alanındaki yatırımlar bölgeler düzeyinde gini katsayısını iyileştirerek gelir dağılımını olumlu etkilerken öte yandan yoksulluk oranlarının da düşmesini sağlamaktadır. Bölgesel olarak eğitim ve sağlık yatırımları ekonomide gelir dağılımında eşitliğin sağlanması ile yoksulluk oranlarının düşürülmesi sorunlarının çözülmesinde etkin bir araç olarak kullanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yatırımları, Gelir Dağılımı, Yoksulluk, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

Income distribution and poverty are among the main topics that economics is interested in. Both inequality in income distribution and poverty rates directly affect the development level and social welfare level of countries. Ensuring equality in income distribution and reducing poverty rates are important for countries. The public sector, which is an actor in the economy, is actively used in this process. The public sector ensures economic growth and development by making investments in education, health, transportation, communication, tourism, agriculture, mining, energy, manufacturing and housing. On the other hand, it is effective in income distribution and poverty rates.

This study was conducted to examine the effects of total investments of the public sector, investments in education and health on income distribution and poverty for the level-2 regions of Turkey using data from the period 2014-2022. Since there is no study on the effects of total public investments, education and health public investments on income distribution and poverty rates in the literature review, the subject of our study was selected to fill this gap. The data used in the research were obtained from the Presidency of the Republic of Turkey Strategy and Budget Presidency, the Central Bank of the Republic of Turkey and the Turkish Statistical Institute. The Stata program was used in the study where panel data analysis was performed. Total public investments, education and health investments were used as independent variables in the established model. The dependent variables were the gini coefficient according to individual income, the gini coefficient according to household income, the number of poor and the poverty rate. All variables were realized with the regional consumer price index.

According to the results obtained from the panel data analysis, no significant relationship was found between total public investments and income distribution and poverty. Investments in education and health improve the gini coefficient at the regional level and positively affect income distribution, while also reducing poverty rates. Regional investments in education and health should be used as an effective tool in solving the problems of ensuring equality in income distribution in the economy and reducing poverty rates.

Keywords: Public Investments, Income Distribution, Poverty, Panel Data Analysis

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
Tablo 1:	Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Çalışmalar	37
Tablo 2:	Yoksulluk Üzerine Yapılan Çalışmalar	43
Tablo 3:	Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı Üzerindeki Etkisi	48
Tablo 4:	Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı (Hane Halkı) Üzerindeki Etkisi	49
Tablo 5:	Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksul Sayısı Üzerindeki Etkisi	49
Tablo 6:	Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi.....	50
Tablo 7:	Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı Üzerindeki Etkisi.....	50
Tablo 8:	Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı (Hane Halkı) Üzerindeki Etkisi ..	51
Tablo 9:	Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksul Sayısı Üzerindeki Etkisi.....	51
Tablo 10:	Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi	52
Tablo 11:	Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı Üzerindeki Etkisi.....	52
Tablo 12:	Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı (Hane Halkı) Üzerindeki Etkisi ..	53
Tablo 13:	Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksul Sayısı Üzerindeki Etkisi	53
Tablo 14:	Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi.....	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Lorenz Eğrisi.....	9
2	Gini Katsayısı Hesaplama	10
3	Kuznets Eğrisi	11

GİRİŞ

İktisat biliminin ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri gelir dağılımı ve yoksulluk, çözmesi gereken en önemli problemlerden olmuştur. İktisadi düşüncelerin hepsinde bu alanlarda çalışmalar yapılmıştır. Literatürde de gelir dağılımını ve yoksulluğu konu alan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar gelir dağılımını ve yoksulluğu etkileyen unsurların ve ölçüm yöntemlerinin çok çeşitli olması nedeniyle geniş bir alana yayılmıştır. Bu çalışma toplam kamu yatırımları, eğitim ve sağlık alanındaki kamu yatırımlarının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisini araştırması nedeniyle literatüre katkı sağlayacaktır.

Kamu sektörü ekonomilerdeki güçlü aktörlerden biridir. Gerek transfer harcamaları gerekse yatırımlar yoluyla ekonomilerde önemli etkiler ortaya çıkarır. Söz konusu etkilerin başında ise gelir dağılımının ve yoksulluk oranlarının kamu sektörünün aldığı ekonomik kararlardan etkilenmesi gelir. Kamu sektörü büyüme ve kalkınma planlarını hazırlarken bu etkileri dikkate almalıdır.

Bu çalışma, gelir dağılımı ve yoksulluk üzerinde kamu yatırımlarının etkisini tespit etmek için yapılmıştır. Türkiye'deki 26 adet düzey-2 bölgeleri için panel veri analizi yapılmıştır. Çalışmada kullanılan 2014-2022 yıllarını kapsayan veriler T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili tanımlamalara, iktisadi düşüncelere göre yaklaşımlara, ölçüm yöntemlerine ve gelir dağılımı ile yoksulluğu etkileyen unsurlara yer verilmiştir. Ardından ikinci bölümde ise, Türkiye ve dünya ölçeğinde gelir dağılımı ve yoksulluk ile ilgili yapılan yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir. Son bölümde ise, yapılan ampirik analize göre elde edilen sonuçlar sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR, GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı

Gelir, bir ülkenin sınırları içinde bir yıl boyunca gerçekleştirilen nihai mal üretimine karşılık olarak üretim faktörlerine yapılan toplam ödemeler olarak tanımlanır (Ünsal, 2005: 54). Gelirin dağılımı ise iktisat biliminin bir başka sorusu olan bölüşümle doğrudan ilişkilidir. Bölüşüm sürecinin sonunda bireyler gelirden bir pay elde ederler. Söz konusu durum gelir dağılımını oluşturur.

İnsanlığın var oluşundan beri gelir ve bölüşüm ilişkisi sadece bilim insanlarının değil birçok filozof, ideolog ve hatta din adamının ilgisini çekerek sosyal adalet ve eşitlik konularını gündeme getirmiştir (Karaman, 2005: 154). Para ekonomisi daha ortaya çıkmadan önce bile üretim sonucunda ortaya çıkan ürünlerin, üretim araçlarının ve tüketimin kime ait olacağı sorusu bölüşümü ekonominin en başat sorunlarından biri haline getirmiştir (Boratav, 1980: 7). Bir ülkedeki gelir dağılımının makroekonomik göstergeler ile ilişkileri literatürde çok sayıda araştırmaya konu edilmiştir.

1.2. Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımı bireysel, fonksiyonel, sektörel ve bölgesel olarak dört ana ayrım üzerinden sınıflandırılabilir.

1.2.1. Bireysel Gelir Dağılımı

Bireysel gelir dağılımı, gelirin kişiler ve hane halkları arasında nasıl paylaşıldığını ifade eder. Bireysel gelir dağılımında sosyal sınıflar, gelirin kaynağı ve gelirin hangi unsurlardan oluştuğu dikkate alınmaz. Bu gelir dağılımı türünde kriter, ülkenin toplam milli gelirin toplam nüfusa bölünmesiyle hesaplanan kişi başına düşen milli gelirdir (Kuştepe ve Halaç, 2004: 147).

Bireyler veya hane halkları, kişisel gelir dağılımında kazançlarına göre kategorize edilir. Bu kategorizasyon, gelir eşitsizliğinin ölçülmesine olanak sağlar. Söz konusu dağılım içinde en düşük ve en yüksek gelire sahip olan gruplar arasındaki fark değerlendirilerek eşitsizliğin boyutu belirlenebilir. Genellikle ülke nüfusu 5 eşit parçaya bölünerek %20'lik gruplar oluşturulur. Oluşturulan % 20'lik her bir grup için gelirin yüzdesel olarak ne kadarına sahip olduğu hesaplanır ve

bu yöntemle gruplar kıyaslanır (Aktan ve Vural, 2002: 2). Milli gelirden en çok pay alan %20'lik grupla en az pay alan %20'lik grubun arasındaki farkın çok olması eşitsizlik olarak değerlendirilir. Daha detaylı çalışma yapılmak istendiğinde %5'lik, %10'luk gibi gruplar da oluşturulabilir.

Bireysel gelir dağılımı, ülkelerin kendi içlerinde dönemsel olarak kıyaslama yapabilmelerine olanak sağladığı gibi uluslararası kıyaslamalarda da sıkça kullanılan bir kavramdır. Özellikle ülkelerin az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş olarak sınıflandırmalarında kullanılan temel kavramlar arasındadır (Öztürk, 2009: 14).

1.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Bir ekonomide üretimin dört ana kaynağı emek, sermaye, toprak ve müteşebbistir. Üretim süreci sonunda bu dört kaynak sırasıyla ücret, faiz, rant ve kâr olarak üretimden pay alırlar. Üretim kaynaklarının milli gelirden aldıkları bu paylar fonksiyonel gelir dağılımı olarak isimlendirilir.

Fonksiyonel gelir dağılımına literatürde birincil gelir dağılımı olarak da ifade edilir. Bu kavram piyasaya herhangi bir müdahale olmadığında milli gelirin üretim faktörleri arasında bölüşümünü göstermektedir (Boratav, 1991: 26). Fonksiyonel gelir dağılımı emek ve emek dışı üretim kaynakları arasında gelirin nasıl paylaşıldığını gösterdiği için özellikle 1980'li yıllardan itibaren ücretlerin düşmeye başlaması nedeniyle yoğun ilgi görmeye başlamıştır (İnal, 2020: 43).

1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı tarım, sanayi, hizmet gibi sektörlerin milli gelirden aldığı payları gösterir. Yıllara göre incelenerek bir kıyaslama imkanı sunabileceği gibi üretim sürecinde kullanılan faktörlerin mülkiyetine göre kamu-özel ayrımını da gösterebilir. Böylece bir ülkenin dünya ekonomilerine kıyasla konumunu ve endüstrileşme sürecinde hangi sektöre ağırlık vermesi gerektiği konusunda fikir verir. Fisher ve Clark tarafından geliştirilen üç sektör teorisine göre ekonomik kalkınmanın ve gelişmenin başlangıç adımını tarım sektörü sağlar. Tarım sektöründe zamanla biriken sermaye sanayi sektörüne kayar. Birincil sektör olan tarım sektörünün ekonomideki payı azalırken ikincil sektör olan sanayi sektörünün payı artar. Sanayi sektöründe biriken sermaye, artan nüfus ve ekonomideki yapısal değişimler üçüncül sektör olan hizmet sektörünün bir ekonomideki payının artmasını sağlar. En sonunda bir ekonomide baskın olan sektör hizmet sektörü olur (İncekara ve Gürbüz, 2023: 5-6).

1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin farklı bölgelerde yaşayan insanlar arasında nasıl dağıldığına dair bir göstergedir. Bu dağılım, ülkenin farklı gelişmişlik düzeylerine sahip bölgeleri arasındaki ekonomik farklılıkları ortaya koyar ve bölgesel kalkınma araştırmacıları ile politika yapıcıları için önemli bir referans noktasını oluşturur. Tarihi geçmiş ve jeopolitik konum gibi faktörler nedeniyle dünya üzerinde hiçbir ülkede bölgesel gelir dağılımının eşit olduğundan bahsedilemez. Yine de bölgeler arası eşitsizlik gelişmiş ülkelerde düşük, az gelişmiş ülkelerde ise yüksektir (Türk, 1997: 275).

1.3. İktisadi Düşüncelere Göre Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı makroekonomik politikalardan etkilenen bir kavramdır. Dolayısıyla literatürde gelir dağılımına ilişkin görüşler ana akım ve ana akım dışı olmak kaydıyla incelenmiştir.

1.3.1. Fیزیokrasi

Doğal düzeni temel alan fizyokrasi, gelir dağılımıyla ilgilenen ilk düşünce olmuştur. Fizyokratların öncüsü Quesnay “Ekonomik Tablo” (Tableau économique) eserinde toplumu üç farklı gruba ayırarak aralarındaki servet transferi ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Buna göre toplum üretken çiftçilerden, toprak sahiplerinden ve kısır sınıf olarak nitelendirilen sanayici, tüccar sınıfından oluşur. Fizyokratlara göre servet mübadele yoluyla değil, üretim aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Aksu, 1993: 10). Üretken tek sektör ise tarımdır. Serveti üreten çiftçiler bunun bir kısmını toprak sahiplerine kira olarak öderken bir kısmıyla da kısır olarak nitelendirilen sanayi sınıfından mal satın alır. Toprak sahipleri de hem çiftçilerden gıda maddesi hem de kısır sınıftan mal alır. Kısır sınıfa mensup kişiler ise çiftçilerden ve toprak sahiplerinden elde ettikleri kazançlarıyla çiftçilerden gıda maddeleri alırlar. Böylece çiftçilerin yaptıkları ödemeler kendilerine geri dönmüş olur (Özgüven, 2005: 82). Aynı zamanda bu servet akışı ilk makro model olarak kabul görmüştür.

Fizyokratlar toplumsal düzenin doğal olarak oluşacağını düşündüklerinden devletin ekonomiye müdahalesi olmaması gerektiğini savunarak liberal düşüncenin de ilk tohumlarını atmışlardır. Bu yönüyle de klasik iktisatçılara ilham kaynağı olmuşlardır.

1.3.2. Klasik İktisat

Fizyokratların liberal düşüncesinden etkilenen Smith’in 1776’da yazdığı Ulusların Zenginliği adlı eseriyle klasik iktisadın doğuşunu sağlamıştır. Smith’in kitabıyla ortaya çıkan klasik düşünceye Ricardo, Mill, Malthus ve Say gibi iktisatçıların katkıları klasik okulu şekillendirmiştir.

Klasikler de fizyokratlar gibi ekonomiye devletin müdahale etmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü rasyonel bireyler kendileri için en doğru kararı vereceklerdir. Fizyokratlardan farklı olarak klasik iktisat, sadece tarıma değil bütün üretim sürecine önem vermiştir. Klasiklere göre gelir; ücret, rant, kâr ve faizden oluşur. Bu üç etmen arasında gelirin nasıl paylaşılacağıyla ilgilenmişlerdir.

Smith'e göre bir ulusun geliri, bir yılda o ülkede toprağın ve toplumun bir yıllık üretimidir (Smith, 2002: 25). Bu üretim sürecinde en önemli faktör emek ve bu emeğin geliri olan ücrettir. Çünkü toprak sahibine ödenen rant ve sermayenin kârı, emek tarafından üretilen ancak emeğe ödenmeyen gelirden oluşmaktadır. Bu düşünce ileride Karl Marx'ın artı değer teorisinin de temelini oluşturacaktır (Barber, 1993: 40). Emeğin yarattığı değer birikerek sermayeye dönüşmesi ulusların zenginliğini belirleyen temel etmendir.

Ricardo, kâr ile ücret arasındaki çelişkiye dikkat çekerek kâr azalmadan ücretin artamayacağını veya kârın artması için ücretlerin düşmesi gerektiğini belirtir. Ricardo ekonomiyi tarım ve sanayi olmak üzere iki sektöre indirgemıştır ve burada lokomotif sektör tarım sektörüdür (Peterson, 1984: 452). Ancak Ricardo'nun iktisat bilimine kazandırdığı azalan verimler yasasına göre üretimde kullanılan her toprak aynı verime sahip değildir. Nüfus arttıkça yeni topraklar üretim için açıldıkça, en verimli olandan başlayarak kullanılacak ve gittikçe daha az verimli topraklara sahip olan toprak sahipleri üretim sürecinden rant elde edecektir. Marjinal toprakların üretim sürecine dahil olması rant farklılıklarına neden olacak ve bu farklılıklar biriktirilecektir. Yani artan nüfus, rant ile kâr arasında rant lehine bir değişime neden olacaktır. Nüfusun artma eğilime girmeden doğrusal olarak seyredebilmesi için ücretler emeğin doğal fiyatı olmalıdır ve bu durum besin maddelerinin fiyatıyla doğru orantılıdır (Ricardo, 1997: 62-63). Ricardo'ya göre ücretler geçimlik düzeyde kalırken artan nüfus nedeniyle müteşebbisin kârı azalırken toprak sahiplerinin payı artacaktır. Böylece gelir dağılımı toprak sahiplerinin lehine bozulacaktır.

Malthus, nüfus teorisiyle Ricardo'nun gelir dağılımı düşüncesini desteklemiştir. Malthus'a göre nüfus geometrik olarak artarken üretim, sınırlamalar nedeniyle ancak aritmetik olarak artacaktır. Nüfus kanunu gereği, geniş kitlelerin yaşam standartlarını yükseltmek, düşük ücretlerin desteklenmesiyle mümkündür. Ancak bu durum, zengin sınıfların tüm gelirlerinin transfer edilmesine yol açar (Clark, 1951: 59-60). Nüfusun sınırlandırılması bu sorunu çözecektir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 93).

Mill, Ricardo'nun düşüncelerine mülkiyet kavramını eklemiştir. Gelenekler, toprağın miras kalması ve elde bulundurma süresinin gelir dağılımında eşitliği olumsuz etkilediğini vurgulamıştır (Clark, 1951: 61). Buna çözüm olarak da miras vergisini önermiştir. Böylece nesiller boyu devam eden gelir eşitsizliği en aza inecektir. Mill, ayrıca artan oranlı vergilendirmenin de gelir dağılımını bozacağını savunmuştur. Artan oranlı vergiler, düşük gelire sahip olan kesimin durumunu daha da

zorlaştıracaktır. Mill'e göre artan oranlı vergilendirme yerine harcamalar üzerinden vergi alınması gelir dağılımına pozitif katkı sağlayacaktır (Ör n ve Eren, 2024: 507-508).

Klasik iktisadın gelir dağılımına yönelik düşünceleri iki temel noktada ele tirilmi tir. K r ve ücret arasındaki çelişki Marksist düşünceye temel olurken, klasik iktisatçıların temel varsayımı olan üretilen her şeyin satılması ve tam istihdam durumunun krizleri açıklamada yetersiz kalması Keynesyen düşünceye giden yolu açmıştır.

1.3.3. Sosyalizm

Marx, gelir dağılımına yönelik düşüncelerini a ıklad ken toplumu iki sınıfa indirgemi tir: toprak ve sermaye sahiplerinden oluşan kapitalistler ve işçilerden oluşan proleterler. Kapitalistler k r elde ederken proleterler de gelir olarak ücret elde ederler. Bu iki unsurun toplamı da milli geliri oluşturur.

Marx'ın gelir dağılımı düşünceleri Ricardo'nun emeğin ücretinin reel olarak sabit olmasına yönelik eleştiri üzerine geli mi tir. Marx'a göre ücret reel olarak artmayacak, işçilerin geçimlik ücretlerinin dışında oluşturdukları artı değer hep kapitalistin eline geçecektir ve bu durum da sınıflar arası çatışmaya neden olacaktı  (Marx, 1992: 106). Başka bir ifadeyle Marksist teoride gelir dağılımı, temel olarak tarihsel süreçte gelişen üretim ilişkilerinden kaynaklanır. Toplumu oluşturan proleterler ile burjuvaların çıkarları kar ıttı .    nk  kapitalist  retimnin genel eğilimi, ücretlerin artması yerine azalması yönündedir (Marx, 1992: 126). Yeni bir gelir dağılımının sağlanması, yalnızca devrimle yani mevcut ekonomik sistemin de i tirilmesiyle mümkündür (Aksu, 1993: 11).

Marksist gelir dağılımı düşüncesi toplumu iki sınıfa indirgemesi ve değişen i  i sınıfını açıklamakta yetersiz kalması nedeniyle ele tirilmi tir.

1.3.4. Neoklasik İktisat

Neoklasik iktisatçılar Ricardo'nun mar inal tarım arazisi yaklaşımından hareketle ücretin emeğin mar inal verimine göre belirlenece ini ileri sürmüşlerdir. Bu düşüncenin devamı olarak da gelir dağılımı konusunda tam rekabet şartlarında, mar inal verime dayanan gelir dağılımı düşüncelerini geli tirmi lerdir. Buna göre emeğin piyasada belirlenen  creti mar inal verime eşittir. Neoklasik iktisatçılara göre her üretim faktörünün son ürüne yapt ı katkı eşittir, bu durum adil dağılımı doğal bir şekilde sağlamıştır ve tüm ürünler geriye artık kalmayacak şekilde paylaşılmaktadır (Kazgan, 1999: 145).

Neoklasik iktisatçılardan Clark, 1899 yılında yayımladığı The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits adlı eserinde mar inal gelire göre b l   m  makro boyuta getirmiştir. Clark'a göre üretim faktörleri arasındaki rekabet, bu faktörlerin getirisini kendi mar inal

verimlerine eşitliyordu. Başka bir ifadeyle ücret emeğin, faiz de sermayenin marjinal verimine eşittir ve artık bırakmayan bu bölüşüm adildir (Kazgan, 1999: 21). Ancak gerçek hayatta tam rekabet koşullarının geçerli olmaması nedeniyle sermaye sahipleri işçilere emeklerinin marjinal değerinden daha az ücret öderler. Bu durumu Clark kurumsal hırsızlık olarak tanımlamıştır (Barber, 1993: 217).

Neoklasik iktisatçıların bu marjinal verimliliğe dayanan gelir dağılımı teorisi, gelirin ikincil dağılımında ve gelirin kullanılmasında zorunlu olarak dikkate alınmaktadır (Aksu, 1993: 13).

1.3.5. Monetarizm

Monetarizm, 1970’li yıllarda yaşanan stagflasyona Keynesyen düşüncenin bir açıklama getirememesi üzerine önem kazanmıştır. Friedman tarafından geliştirilen bu teoriye göre devletin ekonomiye müdahalesi çok sınırlı düzeyde olmalıdır. Çünkü devlet ekonomiye müdahale ettikçe ortaya çıkan yeni durumun maliyeti buna taraf olmayan birçok kişiye ödetilirken, faydasından sadece azınlık bir grup faydalanabilmektedir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 95). Ancak bu durumun tek istisnası yine Friedman’ın minimum bir geliri garanti eden negatif gelir vergisi önerisidir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 96). Minimum gelir vergisi bu yönüyle sosyal transfer harcaması olarak da nitelendirilebilir. Öte yandan minimum gelir vergisinin maliyeti, gelir dağılımı açısından düşük olacaktır.

Friedman’a göre bireylerin tercihleri ve risk almaya karşı yaklaşımları gelir dağılımının en belirleyici faktörleridir. Bireylerin doğuştan gelen birtakım özellikleri ile vergilendirme ve transfer harcamaları gibi devlet müdahaleleri sonucunda tercihlerinde meydana gelen değişiklikler gelir dağılımını etkileyecektir. Öte yandan bazı bireyler risk almaya daha yatkınken bazı bireyler de riskten kaçınacaktır. Bu durum gelir dağılımını doğrudan etkileyecektir.

1.3.6. Keynesyen İktisat

Klasik iktisat düşüncesinin 1929 Büyük Buhranı açıklamakta yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkan Keynesyen düşünce, klasiklerin özellikle ekonominin tam istihdamda olduğu varsayımını reddetmiş ve tam istihdam seviyesi dışında da ekonominin dengede olabileceğini ortaya koymuştur. Buna göre klasiklerin devletin müdahalesini dışlayan anlayışına karşı, Keynesyen düşünce müdahaleyi ekonomiyi dengeye getirecek bir araç olarak görmüştür. Keynes tüm bu düşünceleriyle kapitalizme karşı değildir, aksine onun devam edebilmesi için aksaklıkları gidermeye çalışmıştır (Kazgan, 1999: 203).

Keynes (1936) ekonominin en temel iki sorununun tam istihdam ve gelir dağılımı olduğunu belirtmiştir. Tam istihdam sorununu General Theory of Employment, Interest and Money isimli kitabında çözmeye yönelik modeller üretmiş olsa da gelir dağılımıyla ilgili herhangi bir model

geliştirmemiştir. Ancak efektif talep ve çarpan düşünceleriyle kendinden sonra gelen Kaldor’a ilham kaynağı olmuştur.

1.3.7. Neokeynesyen İktisat

Kaldor gelir dağılımını çarpan yardımıyla açıklamaya çalışarak geliri ücretler ve kârlar olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu iki grubun arasındaki farklılığın sebebi olarak da marjinal tasarruf ya da marjinal tüketim eğilimlerini göstermiştir. Kaldor’a göre bu tasarruf hadleri veri iken kâr payları, yatırımların milli gelire oranına bağlı olarak değişkenlik gösterir (Kaldor, 1956: 95-96).

Pasinetti ise Kaldor’un işçilerin tasarruf ederek kâr elde edebileceklerini göz ardı etmesini eleştirmiş ve Cambridge teoremini ortaya koymuştur. Pasinetti’ye göre işçiler de tasarruf ederek kâr elde edebilirler. İşçilerin toplam kâr içerisindeki payı toplam tasarruf oranlarıyla doğru orantılıdır (Horvarth Kutlu, 2020: 338).

Neokeynesyen iktisatçılardan Kalecki ise monopol derecesi kavramına dayanarak oluşturduğu gelir dağılımı teorisiyle literatüre katkıda bulunmuştur. Buna göre milli gelir, sermayedarların yatırım ve tüketim harcamalarının toplamının ücretler ve kârlara eşitleneceği noktaya kadar yükselecektir (Horvarth Kutlu, 2020: 341). Kalecki daha sonra teorisini vergilendirme unsurlarını ekleyerek genişletmiştir.

1.4. Gelir Dağılımının Ölçülmesi

Gelir dağılımının ölçülmesinde birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemler pozitif ve normatif ölçümler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Pozitif ölçümler, gelir dağılımını ölçmek için istatistikten faydalanırken normatif ölçümler, gelir dağılımının yanına sosyal fayda fonksiyonunu da dahil ederek ölçüm yapar. Gelir dağılımı grafik yardımıyla açıklandığında statik ölçümden bahsedilir (Aktan ve Vural, 2002: 12).

Her ölçümün gelir eşitsizliğine yaklaşımı farklıdır. Bu nedenle gelir eşitsizliğinin ölçümünde kullanılacak yöntem seçilirken aynı zamanda eşitsizliğin de tanımı yapılmış olur. Gelir eşitsizliğinin doğru bir şekilde ölçülmesi, eşitsizliği giderici politikalar izlemek isteyen devletler için çok önemlidir. Gerçekçi bir politika için kullanılacak yöntemler ve öngörülebilir sonuçlar böylece elde edilebilir (Öztürk ve Göktolga, 2010: 5-6).

Gelir eşitsizliği ölçütünün doğru bilgiler verebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bir ölçüm bu özelliklere ne kadar sahipse o kadar doğru bilgiler verir (Haughton ve Khandker, 2009: 105-106) :

- i. *Nüfustan bağımsızlık*: Nüfusun değiştiği durumlarda bile eşitsizlik aynı şekilde kalmalıdır.
- ii. *Ortalamadan bağımsızlık*: Herkesin geliri aynı oranda artıyor veya azalıyorsa eşitsizlik değişmemelidir.
- iii. *Simetri ilkesi*: Bireylerin gelirleri dışındaki değişimler, gelir eşitsizliğini etkilememelidir.
- iv. *Transfer (Pigou-Dalton) ilkesi*: Zenginden fakire yapılan gelir transferinin eşitsizliği azaltması, fakirden zengine yapılan gelir transferinin eşitsizliği arttırması gerekir.
- v. *Ayrıştırılabilirlik İlkesi*: Gelir eşitsizliği alt gruplara ayrıştırılabilmelidir. Alt gruplarda artan bir eşitsizlik, genel eşitsizliği de arttırmalıdır.

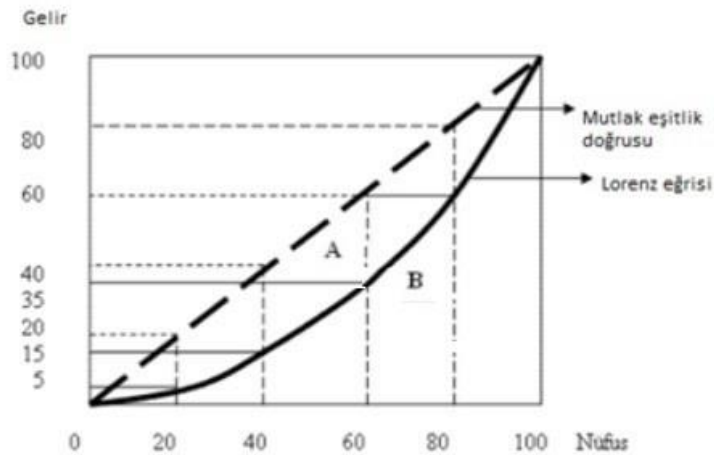
Aşağıdaki alt başlıklarda gelir eşitsizliğinin ölçümünde en çok başvurulan yöntemler incelenmiştir.

1.4.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi gelirin nasıl dağıldığıyla ilgili yapılan ölçümlere kaynaklık etmiş sık kullanılan bir ölçüm yöntemidir. Amerikalı iktisatçı Lorenz tarafından geliştirilen bu eğri, toplam gelirin yüzde olarak ne kadarlık bir kısmını kaç kişinin aldığını gösterir.

Lorenz eğrisinin dikey ekseninde birikimli olarak o ülkenin elde ettiği toplam gelirin yüzde payları, yatay ekseninde ise nüfusun yüzde payları bulunur. Gelirin herkese eşit dağıtıldığı ya da gelir dağılımında eşitlik sağlandığı durumda Lorenz eğrisi, 45 derecelik açı yapacak bir doğru şeklinde çizilir ve bu eğriye mutlak eşitlik doğrusu denir. Gelir dağılımında eşitsizlik arttıkça Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşacaktır (Wan, 1999: 597). Toplumda herkesin gelirden aldığı pay eşit olamayacağı için Lorenz eğrisi, her zaman mutlak eşitlik doğrusunun altında kalacaktır.

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

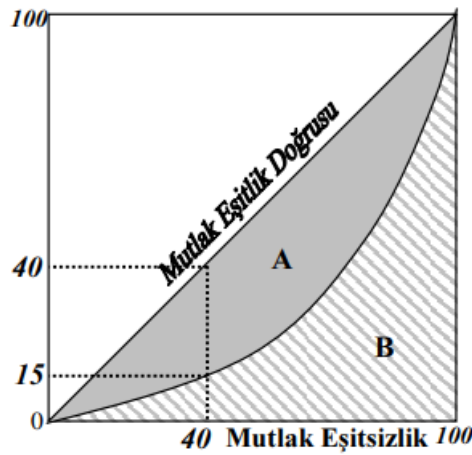

Lorenz eğrisi, ülkeler arası kıyaslamalara veya ülke içinde farklı dönemlerdeki gelir eşitsizliğini kıyaslamaya imkân verir. Yukarıda da bahsedildiği gibi mutlak eşitlik doğrusuna daha yakın olan Lorenz eğrisi daha yüksek gelir dağılımında eşitliği temsil edecektir. Ancak Lorenz eğrilerinin kesiştiği durumlarda hangi durumun diğerine karşı tercih edileceği net olarak söylenemez (Gürsel vd., 2000: 176-177).

1.4.2. Gini Katsayısı

İtalyan istatistikçi Gini tarafından geliştirilen ve en sık kullanılan gelir eşitsizliği ölçüm yöntemi olan gini katsayısı, Lorenz eğrisi yardımıyla açıklanır. Lorenz eğrisiyle mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alanın, mutlak eşitlik doğrusu altında kalan toplam alana oranı gini katsayısını verir. Bu hesaplama yöntemi Şekil 2 yardımıyla açıklanacak olursa; Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan A alanının, mutlak eşitlik doğrusu altındaki toplam A+B alanına oranı gini katsayısıdır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer alır. Gelir dağılımı ne kadar adilse, katsayı o kadar sıfıra yaklaşırken; eğer tüm gelir tek bir kişiye giderse katsayı bir olur (Çolak ve Aktaş, 2010: 14).

Şekil 2: Gini Katsayısı Hesaplama

Gini katsayısı, Lorenz eğrisi yardımıyla hesaplanabildiği gibi denklem(1)'deki formülle de hesaplanabilir (Aktan ve Vural, 2002: 16):

$$Gini = \frac{1}{2n^2\bar{y}} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j| \quad (1)$$

y_i : i. hanenin gelirini,

y_j : j. hanenin gelirini,

$\bar{y}$: Ortalama geliri ve

n : Hane halkı sayısını ifade etmektedir.

1.4.3. Yüzde Paylar Analizi

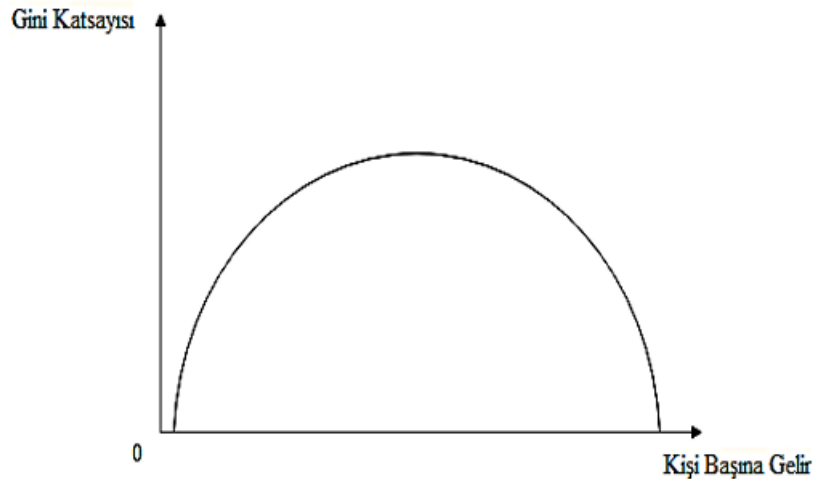
Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde sık başvurulan ve özellikle uluslararası kıyaslamalarda kullanılan yüzde paylar analizinde, hane halkı milli gelirden aldığı paylara göre %5'lik, %10'luk, %20'lik gibi gruplara ayrılır. Bu gruplara düşen gelir, toplam gelire oranlanır. Ortaya çıkan bu değerler gelir eşitsizliğinin ölçümünde kullanılır.

En çok kullanılan şekliyle %20'lik gruplandırma yaptıktan sonra gelirden en çok pay alan 1.grup ile en az pay alan 5.gruptan elde edilen değerler birbirlerine oranlanır. Bu değer küçüldükçe gelir dağılımında iyileşme olduğunu, büyüdükçe gelir dağılımının bozulduğunu gösterir (TÜİK, 2008: 59).

1.4.4. Kuznets Eğrisi

Simon Kuznets 1955 yılında yayımladığı *Economic Growth and Income Inequality* isimli eserinde, 5 farklı ülkeden derlediği verilerden hareketle ekonomik büyümenin ilk zamanlarında gelir artmasına rağmen gelir dağılımının bozulduğunu ortaya koymuştur. Bunun nedeni ekonomik gelişmenin ilk zamanlarda belirli sektörlerde, bölgelerde veya gruplarda toplanmasıdır. Gelir dağılımı daha sonra düzelecektir. Gelir düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi gösteren bu durum Kuznets Eğrisi ya da Ters U Eğrisi olarak isimlendirilmiştir (Özmucur, 1996: 5).

Şekil 3: Kuznets eğrisi

Kuznets'in katsayısı, sektörlere göre gruplara bölünmüş bir Lorenz eğrisinden hesaplanır. Sadece iki sektörlü ekonomiler için uygulanabilen bu katsayı, her bir sektöre ait üretim düzeyi ve aynı sektöre ait işgücü düzeyi arasındaki farkların mutlak değerlerini her sektörün işgücündeki payı ile ağırlıklandırılarak toplamalarının alınması ile hesaplanır (DPT, 1994: 8). Kuznets katsayısı da 0 ile 1 arasında bir değer alır. Katsayının 1'e eşit olması toplam üretimin tek sektör tarafından

gerçekleştirildiğini ya da işgücü piyasasında bu sektörün önemli olmadığını gösterir. Katsayı 0'a yaklaştıkça sektörel ortalama, ülke ortalamasına yaklaşır (DPT, 1994: 8). Kuznets katsayısı aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$K = Y_i / (X_i / Y_i) - 1 \quad (2)$$

Y_i , i.sektörün toplam istihdam içerisindeki payını

X_i , i.sektörün toplam üretimdeki payını ifade etmektedir.

Kişisel ve hane halkının gelirleri ile ilgili veri olmayan ülkelerde fonksiyonel gelir dağılımının ölçülmesi için kullanışlı bir yöntemdir (Aktan ve Vural, 2002: 17).

1.4.5. Pareto Katsayısı

İtalyan iktisatçı Pareto tarafından gelir eşitsizliğini ölçmek için geliştirilen bu yöntemde, kişilerin hangi gruba dahil oldukları ve geliri nasıl elde ettikleri ile ilgilenilmez. Pareto katsayısı şu formülle hesaplanır:

$$N_y = A \cdot y^\alpha \quad (3)$$

Burada;

N_y : y seviyesinde veya üstünde gelirleri olanların sayısını

A : Sabit bir sayıyı

α : Pareto katsayısını ve

y : Gelir seviyesini ifade etmektedir.

Pareto katsayısı, belirli bir gelir seviyesine sahip olanlarla aynı seviyede veya daha fazla gelir elde edenler arasındaki ilişkinin sabit bir düzeyde olması gerektiğini savunur (Öztürk ve Göktolga, 2010: 13). Buna göre elde edilen gelir düzeyi yükseldikçe bir üst gelir grubuna nasıl yaklaşıldığı açıklanmaya çalışılır. Pareto'ya göre gelirin etkin şekilde dağıtılabilmesi için kaynak dağılımı tam ve dengede olmalıdır.

1.4.6. Varyans ve Göreli Varyans

Varyans, değişimin genel istatistiksel ölçüsü olarak kabul edilir. Mutlak farkların toplamını almak yerine, bu farkların karelerinin toplandığı ve böylece ortalamadan ne kadar uzaklaştıklarını ifade eder. Ortalamadan uzaklaşmayı göstermesi nedeniyle gelir dağılımının ölçümünde kullanılırken, gelir transferinden etkilenen varyans kullanışlı bir yöntemdir.

Varyansın ortalama gelire dayanması, ortalama gelirin daha düşük olduğu grupla daha yüksek olduğu bir grubu karşılaştırırken hatalı yorumlara neden olabilir. Bu sorunu çözmek için değişim katsayısı da denilen görelî varyans kullanılır.

Görelî varyans, ülkeler arası kıyaslamalara ortalama gelir etkisinden ve ölçü birimlerinden bağımsız olması nedeniyle imkân tanır (Öztürk ve Göktolga, 2010: 7). Görelî varyans değerinin sıfıra yaklaşması, gelir dağılımının daha adil olduğunu ifade eder (Aktan ve Vural, 2002: 15).

1.4.7. Aralık ve Değişim Aralığı

Aralık ölçüsü, gelir dağılımında en yüksek ve en düşük pay alan gruplarla ilgilenir. Bu iki grubun arasındaki farkın ortalama gelire bölünmesiyle hesaplanır. Ancak aradaki bütün grupları ihmal eder. Değişim aralığı da yine bu iki grubun arasındaki farkı kıyaslayarak öngörde bulunmayı amaçlar. Aralık ölçüsünde olduğu gibi arada kalan gruplar dikkate alınmaz. Söz konusu durumlar, bu ölçütlerle gelir dağılımı hakkında yeterli bilgiye sahip olunamamasına neden olur (Öztürk ve Göktolga, 2010: 6).

1.4.8. Theil Endeksi

Entropi, düzensizlik ve rastgelelik anlamına gelen bir termodinamik yasasıdır. Theil endeksi, termodinamiğin ikinci ana yasası olan entropiye dayanır. Gini katsayısının aksine ayrıştırılabilirlik ilkesine uygun olduğu için grup içi karşılaştırmalar ile ülkeler arası kıyaslamalarda sıkça kullanılır. Theil endeksi şu formülle hesaplanır:

$$T = \sum_{i=1}^N \left(\frac{x_i}{\sum_{j=1}^N x_j} \cdot \ln \frac{x_i}{\bar{x}} \right) \quad (4)$$

Burada;

x_i : i. Kişinin gelirini,

$\bar{x}$: Ortalama geliri ve

N: Kişi sayısını ifade etmektedir.

Formülden de anlaşılacağı gibi Theil endeksi nüfus payı ile her gelir grubu arasındaki oranların ağırlıklandırılmış logaritması toplamıyla hesaplanır. Theil endeksi sıfır ile logN arasında bir değer alır. Bu değer küçüldükçe gelir eşitsizliği artarken, endeks büyüdükçe gelir daha adil dağılır. Endeks sıfır olarak ölçülmüşse her grup gelirden eşit pay almaktadır (Kazar, 2008: 77).

1.4.9. Dalton Atkinson Ölçütü

Dalton Atkinson eşitsizlik ölçütü sosyal refah fonksiyonunu esas alan normatif bir ölçüm yöntemidir. Bu ölçüt, toplumdaki her bireyin aynı tür fayda fonksiyonuna sahip olduğunu ve gelir düzeyinin artışıyla marjinal faydanın azaldığını varsayar. Bu bağlamda, toplam refahın en yüksek seviyeye yalnızca gelir eşit şekilde dağıtıldığında ulaşılabileceğini kabul eder. Toplumun eşitsizliğe verdiği tepki, hesaplanan değere göre belirlenebilir (Cowell, 2009: 48). Bu değer sıfır ise toplumun gelir dağılımı eşitsizliğine karşı duyarsız olduğunu, sonsuz olması ise en düşük gelire sahip olan grubun toplum için en önemli grup olduğunu gösterir.

Dalton Atkinson ölçütü temel olarak, mutlak gelir eşitliği için bir toplumun mevcut gelir dağılımından ne kadarını yeniden dağıtması gerektiğini ölçer ve böylece bireylerin gelirden eşitlik için ne kadar fedakarlık yapmaya istekli olduklarını gösterir (Öztürk ve Göktolga, 2010: 12).

1.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Politikalar

Çalışmanın bu bölümünde gelir dağılımını doğrudan etkileyen ve makroekonomik boyutta uygulanan politikalar anlatılacaktır. Uygulanan bu politikalar bütünü sonucunda bir gruptan bir başka gruba gerçekleşen gelir transferi neticesinde gelirin ikincil dağılımı oluşur. Gelirin birincil dağılımı ise bu politikalar uygulanmadan önce üretim faktörlerinin, üretime katılmaları sonucunda piyasa şartlarında elde ettikleri gelirin dağılımıdır. Toplumsal adaleti sağlamak ve sosyal fayda elde etmek amacıyla gerçekleştirilen müdahaleler sonucunda oluşan ikincil dağılımın, birincil dağılıma göre daha adil olarak değerlendirilmesi yaygındır (Neumark, 1975: 209).

1.5.1. Para Politikası

Faiz kanalı, kredi kanalı, beklentiler kanalı ve varlık fiyatları kanalı olmak üzere dört farklı yolla ekonomide reel değişimler sağlayan para politikası, adil bir gelir dağılımının sağlanması için son zamanlarda bir enstrüman olarak kullanılmaya başlanmıştır. Para politikası, gelir dağılımını ise beş farklı yolla etkileyebilir: heterojen gelir, kazanç eşitsizliği, portföy yönetimi, finansal bölümlendirme ve tasarruflar. Para politikasının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin bunu giderici mi yoksa arttırıcı mı olduğu konusunda net bir görüş bulunmamaktadır (Türel, 2021: 47). Bu yollardan hangisinin baskın şekilde kullanılacağı ülkenin ekonomik durumuna göre belirlenebilirken, birbirlerinden ayırtırmak ise veri kısıtları nedeniyle mümkün değildir.

1.5.2. Maliye Politikası

Maliye politikası araçlarına ekonominin en önemli sorularından olan bölüşüm nasıl sağlanacaktır sorusuna, adil bir şekilde cevap verebilmek için sıklıkla başvurulur (Yılmaz, 2015:

357). Gelirin ikincil dağılımı için devletler, maliye politikasının vergilendirme ve kamu harcamaları araçlarını kullanırlar.

1.5.2.1. Vergilendirme

Vergi, devletin kamu finansmanını sağlamak için gerçek ve tüzel kişilerden zorunlu olarak, egemenlik gücüyle aldığı karşılıksız ödemelerdir (Akdoğan, 2002: 112). Kamunun en büyük gelir kaynağı olan vergiler, kurumların ve kişilerin gelirlerinden farklı oranlarda alınarak gelirin ikincil dağılımında aktif olarak kullanılır. Devletlerin buradaki tek amacı gelir elde etmek değil, aynı zamanda sosyal adaleti ve eşitliği de sağlamaktır. Adil vergilendirme ilkelerinin gelişmesiyle vergilendirmenin gelirin dağılımı üzerindeki etkisi artmıştır. Adil olmayan vergi yükü, gelir dağılımındaki eşitsizliği daha da arttıracaktır. Buna göre vergilendirme mümkün olduğunca artan oranlı olmalıdır ve gelir esnekliği yüksek olan kesimin vergi yükünü paylaşmadaki ağırlığı daha yüksek olmalıdır (Aktan ve Vural, 2002: 7). Farklı vergilendirme oranları ve vergi muafiyetleri ile bir ekonomide üretim sürecinde üretilen mal miktarını ve kullanılan faktör miktarını belirleyerek gelir dağılımına doğrudan etki eden etmenlerdir (Üstünel, 1988: 347).

Devletler vergileri dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki şekilde toplarlar. Ülkenin içinde bulunduğu gelişmişlik düzeyine göre vergilerin toplanma şekli de farklılık gösterir. Uygulaması ve toplaması daha kolay olan dolaysız vergiler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ağırlığı oluştururken dolaylı vergiler ise gelişmiş ülkelerde sıkça başvurulan vergi toplama yöntemidir (Heper, 1981: 41). Gelir dağılımında eşitlik sağlamak için devletler ortalama bir gelirin üstündeki gruptan vergi toplayarak bunu ortalama gelirin altında kalan kesime transfer eder. Dolaysız vergiler yoluyla gelir dağılımını iyileştirmek için yüksek gelire sahip kesime daha yüksek oranlı bir vergi politikası izlenmelidir (Ersezer, 2006: 260). Son dönemde ülkemizde uygulanan asgari ücrete denk gelen gelirin, gelir vergisinden istisna tutulması buna örnektir. Dolaylı vergi uygulamasıyla gelir dağılımında eşitliği sağlayabilmek için verginin yansıma özelliği göz ardı edilmemelidir. Piyasadaki arz ve talep koşullarına bağlı olarak belirlenen vergi yansıması, mükellefin ödediği vergiyi piyasadaki bir başka aktöre aktarmasıdır. Bu tanıma göre dolaylı vergiler yoluyla gelir dağılımını iyileştirebilmek için uygulama düşük gelir kesiminin tükettiği temel ürünlerden çok, yüksek gelir grubunun tükettiği lüks malları temel almalıdır (Akdoğan, 2002: 446).

Vergilendirme yoluyla gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için o ülkede vergi bilincinin gelişmiş olması gerekmektedir. Kamu otoritesi tarafından çıkarılan vergi afları, muafiyet ve istisnaların amacına yönelik olarak kullanılmaması toplumda vergi bilincinin gelişmemesine neden olarak vergiden kaçınma ve vergiden kaçma düşüncelerini kuvvetlendirir. Ayrıca bir ekonomide kayıt dışılık ne kadar fazla olursa vergilendirme yoluyla gelir dağılımını etkilemek de o kadar zor olacaktır.

1.5.2.2. Kamu Harcamaları

Devletlerin sosyal ve ekonomik fonksiyonlarını yerine getirirken yaptıkları tüm harcamalar kamu harcaması olarak tanımlanır (Susam, 2016: 169). Kamu harcamaları reel harcamalar ve transfer harcamaları olmak üzere ikiye ayrılır.

Devletin mal ve hizmet satın alarak meydana getirdiği ve milli gelire katkı yapan harcamalara reel harcamalar denir. Mal ve hizmet alımı için yapılan cari harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkisini belirleyebilmek için alınan hizmetlerin bölünebilir ve toplumun kesimleri üzerindeki etkisinin ölçülebilir olması gerekir. Bu bağlamda kamu güvenliği giderleri, adalet giderleri, genel yönetim giderleri gibi hizmetler bölünebilir olmadığından gelir dağılımı üzerinde etkisizdirler (Eker, 2005: 292). Buna karşın kalkınma carileri olarak nitelendirilen, insana yapılan yatırım özelliği gösteren eğitim ve sağlık harcamaları bölünebilir niteliktedir ve faydalanan kesimlere göre gelir dağılımı üzerinde etkilidir (Pehlivan, 2017: 79).

Cari dönemde etkisi tükenen ücret ödemesi gibi harcamaların yanında etkisi uzun vadede ortaya çıkan yatırım harcamaları da reel harcamalar kapsamında değerlendirilir (Öztürk, 2015: 146). Devletin kamu ve özel olmak üzere iki sektörden oluşan ekonomide konumunu belirleyebilmek için yatırım harcamaları önemli bir yer tutarken temel amaç milli geliri ve üretimi arttırmaktır. Milli gelir bir yandan artarken diğer yandan da istihdamın artması uzun vadede beklenen bir etkidir (Arslan, 2002: 26).

Diğer yandan milli gelire herhangi bir etkisi olmayan ve sosyal devlet anlayışının gereği yapılan harcamalara transfer harcaması denir. Transfer harcamaları mali, iktisadi ve sosyal olmak üzere üçe ayrılır. Teşvikler, vergi indirimleri, istisnalar ve sübvansiyonlar mali transfer harcamaları kapsamında değerlendirilir. İktisadi transfer harcamaları kamu borcundan kaynaklı faiz ödemeleri anlamına gelirken, sosyal transfer harcamaları ise toplumun refahını arttırmak için belirli bir kesime yapılan ödemeleri ifade eder. Üreticilere ucuz ara mal sağlanması, öğrenci bursları, yaşlılık maaşları gibi uygulamalar gelir dağılımında olumlu etkiye sahipken devlet borçları için yapılan faiz ödemeleri olumsuz etkiye sahiptir (Öztürk, 2009: 284).

Kamu harcamaları gelir dağılımı üzerinde şüphesiz büyük bir etkiye sahiptir. Bu etkinin kişiler, bölgeler ve sektörler üzerinde nasıl dağılacığı sorusu kamusal otoritenin gelir dağılımını hangi yönde değiştirmek istediğine bağlı olarak yürüttüğü politikaya göre belirlenecektir.

1.5.3. Fiyat Politikası

Serbest piyasa koşullarında kişilerin alım gücü malların fiyatlarından etkilenmekte ve reel olarak değişmektedir. Fiyatlardaki artış, reel geliri düşürmektedir (Aksu, 1993: 49). Bu gerçekten

hareketle reel geliri iyileştirmek için fiyat politikası iyi bir enstrümandır. Fiyat düzeyindeki değişimler üretici ve tüketici arasında, birinin lehine diğerinin aleyhine gelir dağılımını değiştirerek fonksiyonel gelir dağılımı kapsamında önemli bir politika aracıdır (Türk, 2015: 298).

Kamunun fiyat politikasını uygulamak için iki temel yöntemi vardır: taban ve tavan fiyat uygulaması. Taban fiyat uygulaması genellikle tarım sektöründe, üreticileri korumak için yapılan bir uygulama olarak karşımıza çıkar. Ayrıca dar gelirlielerin reel gelirlerinin azalmasını engellemek için devlet, temel gıda maddeleri, eğitim, barınma gibi ihtiyaçların fiyat artışlarını önlemek amacıyla tavan fiyat uygulamaları gerçekleştirir (Türk, 2015: 298). Tavan fiyat uygulaması ise genellikle yüksek enflasyon dönemlerinde uygulanır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta talep fazlası oluşturacak bir fiyatın belirlenerek ekonomide karaborsaya yol açılmamasıdır.

Devletin temel amaçlarından bir tanesi de kuşkusuz olarak fiyat istikrarını sağlamaktır. Tasarruf sahipleri, sabit gelirliler ve alacaklılar için durumlarını korumak bakımından fiyat istikrarı çok önemlidir (Aksu, 1993: 49). Makroekonomik istikrarı sağlayan en önemli araçlardan olan fiyat istikrarıyla geleceğe yönelik endişeler ortadan kaldırılarak enflasyonun tahrip edici etkisi azaltılır. Oluşan bu güven ortamı neticesinde faiz oranları düşer, yatırımlar, üretim ve istihdam artar. Böylece sürdürülebilir büyümenin yanında istihdam artar, toplumun refahı yükselir ve gelirin daha adaletli dağılımına yardımcı olur (Doğan, 2005: 1-2).

1.5.4. Ücret Politikası

Ücret çalışan kesimin en önemli gelir kaynağıdır. Bu nedenle devletler, ücretli kesimin gelir düzeyini korumak, arttırmak ve yaşam standartlarını iyileştirmek için ücret politikasını asgari ücretlerin tespitinde aktif rol alarak kullanırlar.

Asgari ücretin tespiti için iki hakim görüş vardır. Bunların ilki işverenler ve devlet tarafından benimsenen, yapılan işin zahmetine, üretime katkısına göre ücret ödenmesini öngören verime dayalı ücrettir (Aksu, 1993: 47-48). İkinci görüş ise işçi sendikalarınca benimsenen ve sosyal niteliği ağır basan ihtiyaca göre ücret belirlenmesidir. Buna göre ücret, çalışanın üretime katılmasının karşılığı olmaktan ziyade kendisinin ve ailesinin gerekli ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda olmalıdır (Zaim, 1992: 168). Kâr amacı güden işverenler bu ikinci görüşü benimsemediğine göre burada devletin aktif rol oynaması gerekmektedir.

Ücretler politikası, asgari ücretlerin tespiti yoluyla toplumun en az gelir elde eden kesiminin lehine gelir dağılımını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Asgari ücret ile yoksulluk arasında doğrudan bir bağ olduğu düşünüldüğünde, asgari ücret uygulamasının düşük gelir elde eden bu grubun lehine gelir dağılımını değiştirecek bir politika olduğu ortadadır. Bu nedenle asgari ücret, devletlerin diğer ekonomik kararlarında da etkilidir (Aksu, 1993: 47).

1.5.5. Gelirler Politikası

Gelirler politikası, gelirin doğuşundan itibaren ona müdahale etmeyi amaçlayan politikalar bütünüdür. İlk zamanlarda yalnızca gelirin vergilendirilmesi olarak ortaya çıkmış olsa da zaman içerisinde bütün gelir elde etme sürecini ve politikaları kapsamıştır.

Günümüzde gelirler politikasının birincil amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Enflasyonla mücadele için ücretlerin sınırlandırılmasını temel alan ve etkin olarak gelirler politikasını uygulayan ülkeler, gelirin adil dağılımını dikkate almadıkları için başarılı olamamışlardır. Bu durum gelirin adil dağılımını da gelirler politikasının bir unsuru haline getirmiştir (Zaim, 1974: 41-42).

1.5.6. Servet Politikası

Kişisel geliri etkileyen temel unsurların başında sahip olunan servet gelmektedir. Kişilerin sahip oldukları bu servetler günümüzün modern toplumlarında devletlerin güvencesi altındadır. Bu nedenle devletler, servet üzerinden vergilendirme yoluna giderek gelir dağılımını daha adil hale getirmeye çalışırlar. Böyle vergilendirme sistemiyle bir yandan devlet gelirleri artarken diğer yandan da servet dağılımındaki çarpıklık nispeten giderilmiş olur.

Servet dağılımı ne kadar adil olursa gelir dağılımı da o kadar adil olacaktır. Kişiler servet üzerinden ödedikleri vergiyi, servetleri ile değil gelirleri ile ödemektedirler. Eğer böyle bir vergi alınmazsa söz konusu gelirler tasarruflar yoluyla yine servete eklenecek ve gelir dağılımı daha bozuk bir hale gelecektir (Genç Tüsün, 2021: 49).

1.5.7. Dış Ticaret Politikası

Heckscher-Ohlin Yaklaşımını temel alarak Stolper ve Samuelson tarafından geliştirilen Stolper-Samuelson Gelir Dağılımı Teorisi ile dış ticaretin gelir dağılımı üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Stolper-Samuelson'a göre bol olarak sahip olunan üretim faktörleriyle üretilen mallar ihraç edilecek ve üretiminde kıt faktörlerin yoğun kullanıldığı ürünler ise ithal edilecektir. Serbest dış ticaret sonucunda ise ticaret yapan iki ülke arasında bu faktörlerin fiyatları eşitlenecektir. Teoriye göre ülkelerin bol olarak sahip oldukları üretim faktörleri ile yapacakları dış ticaret, bir yandan söz konusu üretim faktörünün gelirini arttırırken diğer yandan gelir dağılımına olumlu katkıda bulunacaktır. Bu durum iki yoldan gerçekleşecektir: liberal ticaret, üretim faktörünün milli gelirden aldığı nispi payı etkileyecek ve üretim faktörü sahipliğindeki eşitsizliği giderecektir (Değer, 2006: 81). Bu şartlar altında dış ticaretin gelir dağılımının daha adil olması konusunda pozitif bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

1.5.8. Eğitim, Sosyal ve Kültürel Politikalar

Gelir dağılımı üzerinde iktisadi politikaların yanında eğitim, sosyal ve kültürel politikalar da etkilidir. Bu politikalar ülkelerin içinde bulundukları ve geçmişten günümüze taşıdıkları kültürleriyle doğrudan ilişkilidir.

Emeğin ücretinin belirlenmesinde niteliği önemlidir. İnsanlar da bu niteliği eğitim yoluyla kazanırlar. İyi eğitim almış biri kendisinden başlayarak, ailesinin ve daha sonra toplumun refahını arttırır (Ekin, 1997: 17). Devletin insanların gelir dağılımını düzeltebilmek adına, dar gelirli ailelerin çocuklarına ücretsiz eğitim, burs gibi imkânlar sunarak fırsat eşitliğini sağlaması gerekmektedir.

Toplumun geçmişten gelen sosyokültürel yapısı, sınıflı yapının olup olmaması, yardımlaşma kültürü gibi etmenler de gelir dağılımı üzerinde etkilidir. Geleneksel yardımlaşma kurumlarının gelir eşitsizliğini azalttığı şüphesizdir (Büyükdere, 2014: 200-201). Bu yardımlaşma kurumlarını teşvik edecek politikalar takip edilerek daha adil bir gelir dağılımına sahip olunabilir.

1.6. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi

Yoksulluk, insanoğlunun varoluşundan beri tartışılacak bir konu olmuştur. Ancak yoksulluğun tanımı ise sınırlarının çizilmemiş olması ve göreceli olması nedeniyle üzerinde uzlaşılan bir konu değildir.

Yoksulluk kavramının literatüre ne zaman girdiği konusunda görüş birliği bulunmasa da ilk kez 1899 yılında İngiltere’de York için yaptığı çalışmada Rowntree’nin kullandığı tanımlama genel kabul görmüştür. Rowntree’nin tanımına göre, yoksulluk, bireyin toplam gelirinin, biyolojik varlığını sürdürebilmesi için gereken en temel gıda, giyim gibi ihtiyaçları bile karşılayamaması durumudur (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 7).

Kalkınma iktisatçılarından Sen’e göre yoksulluk belirli bir asgari yaşam düzeyini karşılayamama durumu iken Lipton’a göre ise kişi başına özel tüketimin belirli bir seviyenin altında kaldığı durumdur. Diğer yandan Dünya Bankasının yoksulluk tanımına göre ise eğitim, sağlık, barınma, beslenme gibi hayati ihtiyaçların karşılanması noktasındaki yoksunluktur (Yaşar ve Taşar, 2019: 121).

Yoksulluk, Dünya Bankasına göre asgari yaşam standardına ulaşamama durumu olarak tanımlanırken Türkiye İstatistik Kurumuna göre ise insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanır. TÜİK yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre dar anlamda yoksulluk yiyecek imkanına sahip olmama ve barınacak yer olmaması durumu iken

geniş anlamda yoksulluk gıda, giyim, barınma gibi ihtiyaçlar karşılanmasına rağmen toplumun gerisinde kalınması durumudur (TÜİK, 2008: 32).

1.7. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk türleri; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, sübjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk, kırsal ve kentsel yoksulluk ile sosyal dışlanma olarak sınıflandırılmıştır.

1.7.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, Rowntree'nin yoksulluk tanımından hareketle, bireylerin ya da hane halklarının elde ettikleri gelirle kabul edilebilir yaşam koşullarını sağlayamaması durumudur. 1960'lı yıllara kadar yoksulluk değerlendirmelerine esas alınan yoksulluk türü mutlak yoksulluktur (Çetin, 2020: 515). Kabul edilebilir yaşam koşulları ise kişilerin özelliklerine ve toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterir. Mutlak yoksulluğu hesaplayabilmek için bu minimum yaşam koşullarının belirlenmesi gerekir. Mutlak yoksulluk sadece gıda ihtiyaçlarını temel alarak belirlenebileceği gibi gıda, barınma, giyim gibi ihtiyaçların da dahil edildiği şekilde de hesaplanabilir (TÜSİAD, 2000: 96).

Mutlak yoksulluk kavramı gelişmekte olan ülkelerde sıkça kullanılmasına rağmen yoksulluğun görelî olmasını göz ardı ederek statik bir durum olarak ele alması, servet dağılımını ihmal etmesi ve yoksulluk dağılımı hakkında bilgi vermemesi nedeniyle yetersiz olarak bulunmuştur.

1.7.2. Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesine rağmen toplumun genel refah seviyesinin altında kalarak sosyal ve kültürel hayata katılamaması olarak tanımlanır. Buna göre, görelî yoksulluk toplumun ortalama gelire sahip hane halkı ile olan farkı gösterir. Bu farklılık tüketimde ve harcamada bir eşitsizlik olarak ortaya çıkar. Mutlak yoksulluk tanımına göre bir toplumda hiç yoksul olmayabilir. Ancak görelî yoksulluk bağlamında aynı toplumda yoksul olan bir kesim mutlaka olacaktır (Şenses, 2003: 92).

Gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanan görelî yoksulluk bir eşitsizlik ölçüsü olarak kullanıldığında, yoksul sayısı arttıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik de artar sonucuna ulaşılır.

1.7.3. Sübjektif Yoksulluk

Sübjektif yoksulluk bireysel algılara göre kişinin içerisinde bulunduğu durumdan düşük seviyede memnun olması olarak tanımlanabilir. Bu durum kişinin eğitim, sağlık, gelir düzeyi gibi

kriterlere bağılı olarak değişiklik gösterebilir. Kısaca sübjektif yoksulluk bir kişinin toplum içerisinde kendisini nerede gördüğüne dayanır. Son zamanlarda özellikle yaşam memnuniyet anketleriyle sübjektif yoksulluk ölçümleri yapılmaktadır (Çetin, 2020: 519). Bu yaklaşımın temeli, yoksulluk sınırıyla ilgili kararın toplumdaki bireyler tarafından verilmesine dayanır. Kendini yoksul hissedenler yoksul kabul edilirken yoksul hissetmeyenler yoksulluk sınırının üstünde kabul edilir (Şenses, 2003: 94).

Sübjektif yoksulluk kavramı, yoksulluk sınırının ölçülmesinde kavram ve ölçüm sorunları barındırdığından tutarlı sonuçlara ulaşmak zordur. Bu nedenle yoksulluk ölçümü anketin yapıldığı yerle sınırlıdır.

1.7.4. Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu bireylerin ya da hane halklarının yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan asgari ihtiyaçları karşılayacak minimum gelire sahip olup olmadığını ölçer. Bir başka deyişle minimum yaşam standardını belirleyen yoksulluk sınırının altındaki bireyler yoksul olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 6). Gelir yoksulluğunun ölçütü parasal olduğu için milli gelir aracılığıyla ülkeler arası karşılaştırmalara ve ülkeleri kategorize etmeye yarayışlı bir yoksulluk çeşididir.

1.7.5. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP) tarafından temel insani olguların yoksunluğu olarak tanımlanır. Bu temel insani ihtiyaçlar okur-yazarlık, anne-çocuk sağlığı, yaşam süresi ve beslenme olarak sayılabilir (UNDP, 2021). Yani bu tür yoksulluk tanımında, yoksulluk sadece parasal değildir. UNDP insani yoksulluk kavramı çerçevesinde İnsani Gelişme Endeksi (HDI), İnsani Yoksulluk Endeksi (HPI) ve Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi (GRDI) olmak üzere üç endeks geliştirmiştir.

1.7.6. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk kırsal ve kentsel yoksulluk olarak da sınıflandırılabilir. Burada yoksulluğun belirleyicileri olarak konut türü ve sayısı, nüfus yoğunluğu, kamusal hizmetlerin yoğunluğu, tarım dışı çalışan kesimin nüfustaki payı gibi göstergeler kullanılır. Kırsal yoksulluk daha çok nitelikseldir; güvenlik, itibar, bağımsız karar alabilme, sosyal ilişkiler, sosyal ve ekonomik hakları kullanabilme üzerinde durulur. Öte yandan kentsel yoksulluk daha nicelikseldir; gelir ve tüketim düzeyi daha çok öne çıkar (DPT, 2001: 136).

Ülkelerin çoğunda kırsal yoksulluk görülür. Bu yoksulluğun temel nedeni de topraksız ve vasıflı olmayan tarım işçileridir. Kırsal yoksulluk, göçe neden olarak kentsel yoksulluğu da kentteki iş imkanları ve yaşam standartları konusunda rekabet oluşturmaması nedeniyle etkiler. Siyasi istikrar, uygulanan politikalar ve verilen teşvikler kırsal ve kentsel yoksulluğu yakından ilgilendirir. Tarım sektörünün ihmal edilerek diğer sektörlerle öncelik verilmesi kırsal yoksulluğu derinleştirir.

1.7.7. Sosyal Dışlanma

Dışlanma olgusunun tarihi çok eskilere dayansa da tanımlanması ve literatürde kullanılması bakımından yeni kabul edilir. Dışlanma kavramını 1974 yılında yazdığı *Dışlanmışlar: On Fransızdan Biri* isimli kitabında ilk kez kullanan kişi Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapan Loneir'dir. Loneir'e göre dışlanmış kişiler sadece yoksullar değildir. Bunun yanında sakatlar, yaşlılar, engelliler, intihar eğilimliler gibi birçok sosyal grubu dışlanmış olarak kabul etmiştir (Gündüz, 2007: 6).

Sosyal dışlanmanın literatürde ülkeler arası ve hatta ülke içinde kişilere bağlı olarak değişkenlik gösterdiğinden tam olarak tanımlı yapılmamış olsa da kişisel, sosyal, kurumsal ve piyasa faktörleri nedeniyle kişilerin karar alma süreçlerine dahil olamamasına ve bu nedenle kendilerini güçsüz hissetmelerine neden olan temelde yoksulluğu barındıran bir süreçtir. Yoksulluk aslında sosyal dışlanmanın hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkar. Sosyal dışlanma gelir düzeyi, eğitim, sağlık ve yaşam standardı göstergeleriyle geniş anlamda değerlendirildiğinde yoksul olarak nitelenen kişilerin sosyal yaşama katılamadıklarını gösterir (Çetin, 2020: 523).

1.8. İktisadi Düşüncelere Göre Yoksulluk

Çalışmanın bu bölümünde iktisada yön veren okulların yoksulluk konusuna yaklaşımları incelenecektir. Yoksulluk, Keynesyen dönemle birlikte daha çok incelenen bir alan olmuştur.

1.8.1. Fizyokrasi

Quesnay, tarımla uğraşan köylünün yoksulluğu konusunda vergilendirmeye dikkat çekmiş ve bunu bir yoksulluk nedeni olarak görmüştür. Vergilendirme çiftçiyi toprağından uzaklaştırarak kentlere göç etmesine ve dolayısıyla üretimin düşmesine neden olacak olumsuz bir etmendir. Quesnay'a göre, "Yoksul köylü, yoksul ülke; yoksul ülke, yoksul kral"dır (Savaş ve Vural, 2000: 237). Quesnay vergilendirmenin yanında gıda maddelerinin fiyatıyla da yoksulluk arasında bir ilişki kurmuştur. Buna göre fiyatlar düşerse ücretler düşer ve bu da yoksulluğa neden olur (Akbulut ve Yüce, 2021: 32).

1.8.2. Klasik İktisat

Klasik iktisatçıların yoksulluk konusundaki düşünceleri genel olarak birleşir ve birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Klasiklere göre yoksulluk, bölüşüm sorunuyla doğrudan ilgilidir ve toplumun yapısını bozucu niteliktedir. Klasik iktisatçıların öncüsü Smith'e göre zengin zenginken, yoksul da yoksulken toplum için en iyi durum oluşur. Aksi durumun dengeyi bozacağını belirterek yoksulların da aşırı sefalet içinde bırakılmaması gerektiğini söyler. Çünkü aşırı sefalet durumu yoksulların zenginlere özenmesine neden olarak toplumsal dengeyi bozacaktır (Akbulut ve Yüce, 2021: 34).

Say'e göre bir toplumu yoksulluktan kurtarmanın yolu piyasanın canlanmasından geçer. Bunun için de üretici ve mal sayısının artırılması gerekir. Vergilendirme ise yoksul kesim üzerinde daha çok olumsuz etki oluşturur. Ayrıca Say, kadın-erkek eşitsizliğinin iş bulma imkanları bakımından yoksulluğuna neden olduğunu belirtmiştir (Akbulut ve Yüce, 2021: 34).

Ricardo'ya göre işçiler sadece geçinecek kadar ücret alırlar ve bu durum onları yoksulluğa mahkum eder. Piyasa ekonomisi şartlarında bunu önlemek imkansız bir durumdur (Akbulut ve Yüce, 2021: 35). Yoksulluğun temel nedeninin yoksullara yapılan yardım istemi olduğunu savunan Malthus'a göre bu yardım sistemi tamamen kaldırılmalıdır. Yoksullar nüfusu artırma eğilimindedirler. Bu eğilim zamanla toprağın verimini geçer. Yoksullukla mücadelenin yolu nüfus artışını sınırlandırmaktır. İyi bir yaşam için üretimdeki verimlilik nüfus artışından fazla olmalıdır (Fusfeld, 1998: 50). Her ne kadar klasik iktisada bağlı olsa da Mill, yoksullukla mücadele konusunda devletin aktif rol oynaması gerektiğini savunur. Mill'e göre devlet yoksulları eğitmeli, haksız kazançlara engel olmalı ve vergilendirme yoluyla gelir dağılımında adaleti sağlamalıdır (Ersoy, 1986: 159).

1.8.3. Sosyalizm

Marksist iktisat kapitalist ekonomide emeğin sömürüldüğü düşüncesinden hareketle emeğe yarattığı değer kadar ödeme yapılmadığını savunur. Aradaki bu fark, kapitaliste giderek sömürü ve yoksulluğu artırır (Fusfeld, 1998: 76). Marx'a göre sermaye bu yolla biriktikçe yaşam koşulları emekçiler için daha zor bir hal alacaktır. Aynı zamanda Marx görelî yoksullukla da ilgilenmiştir. Gelirin toplumun farklı gruplarına eşit olarak dağılmaması mutlak yoksulluğu azaltırken görelî yoksulluğun artmasına sebep olacaktır.

Marx'a göre yoksullukla mücadele geçici yardımlar yoluyla çözümlenebilecek bir sorun değildir. Bu konuda piyasa ekonomisinin oluşturduğu eşitsizlik ve adaletsizliklerin çözümünde devletin aktif olarak rol alması gerekir. Marksistlere göre yoksulluk, toplumdaki eşitsiz gelir

dağılımının bir sonucudur. Sömürü düzeninin ve toplumsal sınıfların olmadığı bir durumda gelir daha adil dağılacak ve yoksulluk da ortadan kalkacaktır (Dye, 1992: 124).

1.8.4. Neoklasik İktisat

Neoklasik iktisatçılar yoksulluğa ahlaki olarak yaklaşmışlardır. Onlara göre yoksulluk ahlaki yozlaşmaya, eşitsizliğe, işgücü niteliğinin azalmasına ve eğitimsizliğe sebep olur. Devlet sosyal yardım programından çok bu sorunların giderilmesi için yoksullukla mücadele etmelidir. Yoksullara yapılacak sosyal yardımlar onların fırsatları kaçırmasına ve kaynakların israfına neden olacaktır. Yoksulluk, yoksulların öğrendiği bir hayat biçimidir (Dye, 1992: 123). Marshall'a göre yoksullukla mücadele için barınma ve eğitim harcamalarına destek verilmelidir. Yoksul çocukların eğitilmesi işgücünün niteliğini artırarak yoksulluğu zaman içerisinde ortadan kalkacaktır (Kabaş, 2018: 188-189).

Walras yoksulluğun temelini tembellik veya şansın iyi gitmemesinden kaynaklandığını belirtirken yoksulluğun giderilmesi için ücretlerden alınan vergilerin kaldırılması gerektiğini savunmuştur. Clark ise yoksulluğun asgari ücret nedeniyle ortaya çıktığını ve asgari ücretle çalışırken işsiz kalanlara devlet yardımı yapılmasını gerektiğini söylemiştir (Akbulut ve Yüce, 2021:37).

1.8.5. Monetarizm

Monetaristlere göre yoksulluk her ne kadar devletin gözetmesi gereken bir sorun olsa da bunun çözümü için devlet aktif bir rol oynamamalı, çözümü piyasa aktörlerine bırakmalıdır. Friedman'a göre yoksul bireylere devlet tarafından yapılan sosyal yardımlar bu sorunu çözmeye yetmez. Çözüm piyasanın içindedir. Devlet ancak hayırseverleri ve girişimcileri harekete geçirmekle, onları desteklemekle ödevlidir. Friedman yoksullukla mücadele için negatif gelir vergisini savunmuştur. Buna göre geliri minimum yaşam düzeyinin altında kalanlar vergilendirilmezken, bu seviyenin üstünde olanlar vergilendirilir ve bu kaynak yoksul durumda olanlara aktarılabilir (Aktan ve Vural, 2002: 3).

1.8.6. Keynesyen İktisat

Keynesyen iktisada göre ekonomi tam istihdam durumunun dışında da dengeye gelebilir. Bu eksik istihdam durumundaki ekonominin yoksullukla mücadele etmesi için devletin iş imkanları konusunda müdahalede bulunması gerekir. Keynes'e göre yoksulluğun sebebi işsizliktir (Akbulut ve Yüce, 2021: 39). İşsizliğin sebebi ise yüksek gelir grubunda olan bireylerin tasarruf eğilimlerinin yüksek olmasıdır. Bu durumda gelirin yeniden dağılımı sağlanarak işsizliğin azalması ve dolayısıyla da yoksulluğun azalmasının sağlanması beklenir. Keynesyen iktisada göre, eksik istihdam durumunda dengeye gelen ekonomi adeta bolluk içinde yokluk durumundadır (Bilir, 2019: 93).

Keynesyen iktisat krize çözüm bulmak için ortaya çıkması nedeniyle gelir dağılımı ve yoksulluk konularında doğrudan bir teori ortaya koymamıştır. Ancak Keynesyen iktisada göre, resesyon ve işsizliğin artması aynı oranda yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısını da arttıracaktır. Yoksullukla mücadele etmede en etkin politika ekonomik gelişmenin ve iş imkanlarının arttırılmasıdır (Dye, 1992: 123).

1.8.7. Neokeynesyen İktisat

Neokeynesyen iktisatçılar yoksulluk teorilerini kadın-erkek eşitsizliği ve sınıf farklılıkları gibi nedenlerle kişilerin yoksul duruma düştükleri üzerine kurmuşlardır. Devlet bu farklılaştırılmış gruplara sosyal yardımlar sağlayarak durumlarını iyileştirebilse de yoksulluğun esas çözümü iş imkanlarının artmasındadır (Akbulut ve Yüce, 2021: 40-41). Hicks'e göre yoksulluğun sebebi bir ülkenin nüfusunun az ya da çok olmasıdır. Az nüfus ekonomik verimlilik önünde bir engelken, çok nüfus da onu besleyecek toprak bulunmayacağı için bir problemdir. Az nüfuslu ülke çözüm için nüfusu arttıracak politikalar takip etmelidir. Ancak Hicks, çok nüfuslu ülke için işlenecek toprağın az olmasını tam anlamıyla bir sorun olarak görmemiştir. Hem dünyada ekilecek birçok toprak vardır hem de çok nüfuslu ülke sanayileşmeye giderek bu eksikliği kapatabilecektir (Akbulut ve Yüce, 2021: 40).

İşsizliği azaltmadan yoksullara yapılacak sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkisiz kalacağını savunan Tobin'e göre hem negatif gelir vergisi hem de doğal işsizlik oranının azaltılması yoluyla tedbirler alınmalıdır (Buiter, 2003: 621-622).

1.9. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun tanımlanması gibi ölçülmesi de zor bir kavramdır. Yoksulluğu ölçebilmek için öncelikle yoksulluk sınırı ve kimlerin yoksul sayılacağı tanımlanmalıdır. Yoksulluk sınırı, belirli bir yılda standart bir yaşam için gerekli olan temel ihtiyaçların alınması için oluşturulan mal sepeti yoluyla ölçülür. Bu sepeti satın alabilmek için gerekli olan gelir miktarı yoksulluk sınırının kendisidir. Yoksulluk sınırı devletlerin yoksul kesime transfer harcaması yaparken kullandıkları en temel ölçütlerden biridir. Bu nedenle yoksulluk sınırının herkesçe kabul edilebilir bir seviyede belirlenmesi transfer harcamalarının etkinliği ve boyutunun belirlenmesinde oldukça önemlidir. Alınması gerekli asgari kalori miktarı yaklaşımı ve temel ihtiyaçlar yaklaşımı olmak üzere yoksulluk sınırının belirlenmesinde iki temel yaklaşım benimsenmiştir.

Alınması gerekli asgari kalori yaklaşımına göre kişi başına alınması gerekli kalori miktarının altında kalan kişiler yoksul olarak kabul edilir. Bu yaklaşım herkes için aynı kalori miktarını benimsemesi ve sadece alınan kalorinin miktarıyla ilgilenerek nasıl kalori alındığını dışlaması nedeniyle eleştirilmektedir. Her ne kadar gıda ve gıda dışı tüketim harcamalarının fiyatlarına ihtiyaç

duymadığı için pratik bir ölçüm yöntemi olarak gözüke de kişisel tercihleri, yaşanılan ortamı ve göreceli fiyatları dikkate almaması nedeniyle başka ölçüm yöntemlerine ihtiyaç duyulmuştur (Aktan ve Vural, 2002: 63-64).

Temel ihtiyaçlar yaklaşımında yoksulluk sınırı belirlenirken gıda harcamaları ile gıda dışı harcamalar dikkate alınır. Gıda harcamaları, kişinin hayatını sürdürmesi için gerekli olan gıdalara ulaşmak için oluşturduğu sepete yaptığı harcamaları kapsarken gıda dışı harcamalar ise barınma, giyim gibi yine hayatın vazgeçilmezi olan harcamaları kapsar. Bu yönüyle alınması gerekli asgari kalori yaklaşımına göre daha gerçekçi sonuçlar ortaya koyar. Mutlak yoksulluğun azaltılmasını temel hedef alan bu yaklaşımda amaç, temel ve mal ve hizmetlerin eksikliğinden kaynaklanan yoksulluğu ortadan kaldırmak için üretim artışı ve yeniden dağılımı sağlamaktır (Streeten ve Burki, 1978: 412).

Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan metotların iki temel özelliği barındırması gerekir:

- i. *Tekdüzelik ilkesi:* Yoksulluk ölçütü, yoksullar arasındaki dağılıma duyarlı olmalıdır. Yani yoksul olan bir kişinin geliri düştüğünde yoksulluk sınırı da bundan etkilenmelidir.
- ii. *Pigou-Dalton transfer ilkesi:* Yoksulluk ölçütü, yoksul bir kişiden başkasına yapılan gelir transferinden etkilenmelidir.

Literatürde en çok kullanılan yoksulluk ölçüm yöntemleri kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi, Sen endeksi ve Foster-Greer-Thorbecke endeksidir.

1.9.1. Kafa Sayısı Endeksi

Kafa sayısı endeksi, kişi başına geliri yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin toplam nüfusa oranlanması yoluyla hesaplanır. Az veri gerektirmesi ve kolay kurulan bir denklem olması nedeniyle en çok kullanılan yoksulluk ölçüm endeksidir (Chen ve Ravallion, 2001: 290). Bu avantajlarının yanında yoksulluğun yoğunluğuyla ilgilenmemesi ve gelir dağılımına duyarlı olmaması nedeniyle eleştirilmektedir.

Kafa sayısı endeksi aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$p_0(y, z) = \frac{1}{N} \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^0 = \frac{Q}{N} = H \quad (5)$$

Burada;

N: Toplam nüfus,

z: Yoksulluk sınırı,

y_i : Nüfustak i'nci insan tahmini geliri/ tüketimi,

Q: Gelirleri/tüketimleri yoksulluk sınırının altında olan insan sayısı ve
H:Kafa endeksini ifade etmektedir.

1.9.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk açığı endeksi, yoksulluk sınırı ile elde edilen gelir arasındaki fark demek olan gelir açığı kavramına dayanır. Yoksulların yoksulluk sınırından ne kadar uzakta gelir elde ettiğini gösterir. Böylece politika yapıcılara yoksullara yönelik sosyal harcamalar konusunda fikir verir. Endeks büyüdükçe yoksulluk derinleşir (Dağdemir, 1999: 27). Kafa sayısı endeksinde olduğu gibi yoksulluk açığı endeksinde de gelir dağılımına duyarlılık yoktur ve Pigou-Dalton transfer ilkesi karşılanmaz. Ayrıca kaç kişinin yoksul olduğu konusunda bilgi vermediği için de eleştirilmiştir. Yoksulluk açığı endeksi şu formülle hesaplanır:

$$P_{1(y,z)} = \frac{1}{N} \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^1 = HI \quad (6)$$

Burada;

H: Kafa endeksini ve

I: Yoksulların ortalama yoksulluk açığını ifade etmektedir.

1.9.3. Sen Endeksi

Sen tarafından geliştirilen bu endeksin hesaplanmasında kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi ve gini katsayısından faydalanılır. Bu sayede yoksulların sayısını, yoksulluğun derinliğini yansıtırken yoksullar arasındaki gelir dağılımına duyarlı bir endeks elde edilir (Sen, 1976: 22). Sen endeksi Pigou-Dalton transfer ilkesini karşılamaktadır. Ayrıca yoksulların durumunu kötüleştiren herhangi bir etmenin yoksulluk endeksini yükselteceğini belirtir. Öte yandan bu endeks sadece yoksulların gelirleriyle ilgilenir, bu sayede zenginlerin gelirlerinde meydana gelen değişimlerden etkilenmez. Sen endeksi aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$S = H[\iota + (1 - \iota)Gy_p] \quad (7)$$

Burada;

H: Kafa endeksini,

I: Yoksulların ortalama yoksulluk açığını ve

Gy_p : Yoksullara ait gini katsayısını ifade etmektedir.

Yoksullar arasında tam eşitsizlik durumunda gini katsayısı 1'e eşit olur ve Sen endeksi de kafa sayısı endeksine eşit olur. Yoksullar arasında tam eşitlik durumu söz konusu ise gini katsayısı 0 değerini alırken, Sen endeksi yoksulluk açığı endeksine eşit olur (Aktan ve Vural, 2002: 66).

1.9.4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi

Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilen bu endeks daha önceki endekslere getirilen eleştirilerden hareketle yoksulluğu bölgelere ve kişi gruplarına bölerek ölçme imkanı sağlar. Bu endekse göre bir kişinin gelir açığının ölçümü yalnızca yoksulluk sınırına ve o kişinin gelirine bağlı olarak değişir. Bu yönüyle Sen endeksinden ayrılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 66).

Foster-Greer-Thorbecke endeksi şu şekilde formülize edilir:

$$P_a = \frac{\sum_{i=1}^{Ny} ((z-y_i)/z)^a}{N} \quad (8)$$

Burada;

N: Toplam nüfusu,

z: Yoksulluk sınırını ve

y_i : Nüfustaki i'nci insan tahmini geliri/ tüketimi ifade etmektedir.

$\alpha=0$ olduğunda endeks, kafa sayısı endeksine eşit olurken; $\alpha=1$ olduğunda yoksulluk açığı endeksine eşit olur.

1.10. Yoksulluğu Etkileyen Unsurlar

Yoksulluk tanımının nasıl yapıldığına bağlı olarak değişkenlik gösteren ve geniş bir alanı kapsayan bir kavramdır. Bu nedenle yoksulluğu etkileyen unsurlar da literatürde bir o kadar geniş yer kaplamaktadır. Bazı unsurlar yoksullukla mücadele için politika yapıcılar için kullanışlı bir enstrüman iken bazı unsurlar da yoksulluğu derinleştiren etkiye sahiptir. Yoksullukla başarılı şekilde mücadele edebilmek için yoksulluğu etkileyen unsurlar arasında sebep sonuç ilişkisinin kurulması gerekir.

Yoksulluğun belirleyicileri olarak ekonomik belirleyiciler, sosyal ve demografik unsurlar, uluslararası kuruluşlar, istihdam ve yatırımlar olarak başlıklar halinde toplanabilir. Çalışmanın bu bölümünde bu unsurlar incelenecektir.

1.10.1. Ekonomik Belirleyiciler

Yoksulluğu etkileyen ekonomik belirleyicilerin başında ülkenin büyümesi ve gelir dağılımı gelir. Gelir dağılımındaki bir eşitsizlik aynı zamanda yoksulluğu da derinleştirir. Büyüme ise yoksulların bu büyümenin sağladığı fırsatlardan eşit veya yeterince yararlanamaması nedeniyle engellenmektedir (İncedal, 2013: 35). Bir sonraki kısımda incelenecek olan ve büyümeden doğrudan etkilenen eğitim, sağlık gibi imkanlar yoksulluk nedeniyle toplumun tüm kesimine eşit olarak yayılmaz. Daha önce de açıklandığı gibi ülkelerin en önemli amaçlarından biri gelir dağılımında adaleti tesis etmek ve dolayısıyla büyüme imkanlarından herkesin faydalanmasını sağlamaktır. Başta Çin ve Güney Kore olmak üzere farklı ülkelerde yapılan gözlemlere göre gelir dağılımında eşitliğin sağlandığı, reel ücretlerin arttığı ve işsizliğin azaldığı bir büyümenin, yoksulluğu da azalttığını göstermektedir (Şenses, 2006: 149-151).

Devletlerin yoksulluğu azaltma konusunda en sık başvurdukları yöntemlerden biri de sosyal yardımlardır. Sosyal yardım organizasyonunu sağlamak üzere Türkiye’de kurulan Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Fonu buna örnek olarak verilebilir. İlçelerde ve il merkezlerinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığıyla bu sosyal yardımlar yürütülmektedir. Ülkemizdeki sosyal yardım süresi, insan ömründen daha uzun yapıdadır. Cenin anne karnına düştükten sonra şartlı sağlık yardımıyla başlayan süreç vefat eden kişinin ailesine yapılan vefat yardımıyla sona erer. Gerek merkezi gerekse vakıflar eliyle yoksul kişilere sosyal harcamalar yapılarak gelir eşitsizliği giderilmeye çalışılır. Sosyal yardımların daha düzenli olması adına ülkemizde 2022 yılından itibaren Aile Destek Programı uygulanmaya başlamıştır. Kişi başına düşen gelire göre aylık olarak 850 TL ile 1250 TL arasında değişen bir miktar ihtiyaç sahibi ailelere ödenmektedir.

Yoksulluğu etkileyen bir başka ekonomik neden ise enflasyondur. Enflasyonist bir ortamda genel fiyat düzeyinin artışına bağlı olarak reel ücretlerin düşmesi zaten yoksul olan kesimi daha zor bir duruma sokar (İncedal, 2013: 36). Vergilendirme sistemindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin ağırlığı da yoksulluğu etkileyen bir diğer etmendir. Düşük gelir grubuna sahip kimselerin tasarruf eğilimi düşük, harcama eğilimi yüksek olduğundan dolaylı vergilerdeki herhangi bir artış bu grubu etkilemektedir. Devletlerin temel gıda maddeleri başta olmak üzere temel ihtiyaçlar üzerinden daha az vergi alması yoksullukla mücadeleye dönük bir adımdır. Ülkemizde de et, balık, süt, peynir gibi gıda maddelerinden alınan katma değer vergisi oranının %1 olması buna örnektir. Diğer yandan yüksek gelire sahip kişilerin tasarruf eğilimlerinin daha yüksek olduğu göz önüne alındığında doğrudan vergilerin vergilendirme sisteminde daha etkin kullanılması yoksulluğu da etkileyecektir (İncedal, 2013: 37-38).

Yoksulluğu etkileyen son ekonomik unsur olarak ekonomik krizler sayılabilir. Ekonomik kriz, herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya ürün miktarında kabul edilebilir sınırların dışında meydana gelen şiddetli dalgalanmadır (Kibritçioğlu, 2001: 1).

Tanımdan da anlaşılacağı gibi mal fiyatlarında hızlı bir artış, üretim seviyesinde hızlı bir daralma özellikle yoksul kesimin durumunu derinden etkiler. Yapılan çalışmalar da bunu doğrular nitelikte olup ekonomik krizden en fazla yoksul kesim etkilenmektedir (Bilge, 2009: 145).

1.10.2. Sosyal ve Demografik Unsurlar

Hızlı nüfus artışı yoksulluğu etkileyen en temel sosyal ve ekonomik unsur olarak sayılabilir. Ekonomik büyümenin üzerinde seyreden nüfus artışı, kişi başına düşen milli geliri azaltarak ve kaynaklara erişimi güçleştirerek yoksulluğu derinleştirir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde en sık karşılaşılan durum nüfusun ekonomiden hızlı büyümesidir (Yılmaz, 2006: 33). Her ne kadar nüfus, işgücünün kaynağını oluştursa da yeterli istihdam olanaklarının bulunmaması durumunda yoksulluk artacaktır.

Yoksulluğu etkileyen sosyal ve demografik unsurlardan biri de göçtür. Yoksullar daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak için göç ederler. Göç ederek kazandıkları parayı ailelerine göndererek gelir dağılımında etkili olurlar. Göç olgusu, göç alan ve göç veren yerin barınma, iş imkanları gibi birçok sosyoekonomik değişkeni vasıtasıyla yoksulluğu etkiler. Yoksulluk ve göç ilişkisi kurulurken iki temel yaklaşımdan bahsetmek gerekir. Bunların ilkinde göre yoksullar, zaten yoksul oldukları ve göç etmeye yetecek ekonomik güçleri olmadığından göç edemezler. Bu durumda yoksulluk, göçü kısıtlayan bir durum olarak ortaya çıkar. Diğer düşünceye göre kırsaldan kentlere olan göç hızlı ve çarpık kentleşmeye neden olur. Bu şekilde göç eden yoksullar, daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul ederler ve kırsal yoksulluk, kentsel yoksulluğu derinleştiren bir etmen olarak ortaya çıkar (Şenses, 2006: 161).

Eğitim durumuyla yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki vardır. Düşük eğitim seviyesi düşük ücretlere ve yoksulluğu neden olurken yoksulluk da eğitim imkanlarına erişmeyi zorlaştırarak eğitimdeki fırsat eşitliğine zarar verir. Devletler yoksullukla eğitim arasındaki bu döngüyü kırmak ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için tedbirler alırlar. Buna en iyi örnekler ise ülkemizde uygulanan Milli Eğitim Bakanlığı, Kredi ve Yurtlar Kurumu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları eliyle yürütülen ekonomik durumu zayıf öğrencilere yönelik ayni ve nakdi yardımlardır. Fiziksel sermaye gibi beşeri sermayenin de eşit dağıtılması yoksullukla mücadele konusunda en önemli faktörlerden biridir (Karayılmazlar, 2006: 217). Çünkü eğitim seviyesi iş gücünün niteliğini arttırırken verimliliğini ve teknolojiler ile yeniliklere uyum kapasitesini de arttıracaktır.

1.10.3. Uluslararası Kuruluşlar

Yoksullukla mücadele ülkelerin kendi iç gerçeği olduğu kadar uluslararası alanda da kendine çözüm arayan önemli bir sorundur. Bu soruna çözüm bulabilmek için çeşitli uluslararası kuruluşlar

kurulmuştur. Yoksullukla mücadele konusunda bu kuruluşların ortak noktası büyümenin ve kalkınmanın sağlanmasıdır.

Yoksullukla mücadele konusunda ilk öne çıkan kuruluş 2.Dünya Savaşı sonrasında toplanan Bretton Woods Konferansında Keynes tarafından ilk fikir temelleri atılan ve bugün 189 üyesi bulunan Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası'nın yoksullukla mücadele edebilmek için ekonomik büyümenin sağlanması, bu büyümenin yoksul kesim için avantajlı hale getirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının etkinliğini artırılması ve ilgili ülkenin borçlarının düzenlenmesi gibi konularda çalışmaları bulunmaktadır (Açıkgöz ve Karagül, 2014: 202). Dünya Bankası yayımladığı söz konusu bu çalışmalarla, raporlarla ve verilerle yoksul insanların büyümenin faydalarını görebilmesi için öncelikleri belirlemeye ve sorunun anlaşılmasını sağlamaya çalışır.

Bretton Woods Konferansında temelleri atılan bir diğer kurum da IMF'dir (International Monetary Fund). IMF de Dünya Bankasına benzer şekilde 189 üyedir. IMF uluslararası finansal işbirliğini sağlamak, uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırarak yaygınlaşmasını sağlamak, kur istikrarını sağlamak, ödemeler dengesi güçlükleri yaşayan ülkelere kaynak sağlamak ve çok taraflı ödeme sistemini kurma amaçlarıyla yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmaya çalışır (IMF, 2019: 5)

1945 yılında kurulan ve şu an 193 üyesi bulunan Birleşmiş Milletler, insani yoksulluk kavramını literatüre kazandırmıştır. Bu tanıma göre yoksulluk, sadece yaşamı sürdürmek için gerekli olan ihtiyaçlara sahip olamamanın dışında özgürlük, sosyal katılma, sağlık, saygınlık gibi fırsatlara erişememe durumudur (Tireli, 2009: 131). Birleşmiş Milletler yoksullukla mücadele edebilmek için uzman alt kuruluşlarla çalışmaktadır. Bunların başında ülkemizde de teşkilatı bulunan ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), FAO (Gıda ve Tarım Örgütü), IOM (Uluslararası Göç Örgütü), WFP (Dünya Gıda Programı) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü) sayılabilir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 1960 yılında imzalanan Paris Sözleşmesine dayanarak kurulmuştur. Avrupa'nın yeniden inşası için Marshall Planı çerçevesinde kurulmuş olup Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün devamı niteliğindedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü devletler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleriyle beraber 2011 yılında uygulamaya koyduğu daha iyi yaşam endeksi üzerinden yoksullukla mücadele politikaları üretir. Daha iyi yaşam endeksi 11 kriterden oluşur, bu kriterler gelir ve refah, iş, konut, sağlık, eğitim, iş yaşam dengesi, sivil katılım, sosyal iletişim, çevre, güvenlik ve yaşam tatminidir (Keklik, 2020: 25).

1.10.4. İstihdam ve İşgücü Piyasaları

En basit tanımına göre yoksulluk, yaşamı sürdürecekt asgari gelir düzeyine sahip olmama durumudur. Tüm ülkelerde yoksullukla işgücü piyasaları arasında bir ilişki vardır. Yoksul insanların

durumuna bakıldığında işgücü piyasalarıyla işsizlik veya eksik istihdam nedeniyle genel olarak düzenli bir ilişki içerisinde olmadıkları görülür (Gündoğan, 2003: 161).

İşsizlikle yoksulluk arasında iki yönlü sebep-sonuç ilişkisi vardır. Yoksul kişiler iş bulamadıkları için yoksulluğa mahkum olurken artan yoksulluk da üretim ve tüketim kapasitesini düşürerek işsizliğe neden olur (Arpacıoğlu, 2012: 34). İşsizlikle yoksulluk arası ilişkide işsizlerin yaşı, nitelik durumu, işgücü piyasalarının ihtiyaçları ve işsizlik süreleri dikkate alınarak mücadele edilmelidir. Özellikle emek yoğun üretim tarzından sermaye yoğun üretim tarzına geçilmesiyle işgücü piyasalarında iş ve işçi arasındaki uyumun bozulduğundan bahsedilebilir. Daha nitelikli işgücü talebi, nitelsiz ya da daha az nitelikli işçilerin işsiz kalması sonucunu doğurmuştur. İstihdamla yoksulluk arasındaki ilişki sadece bir işe sahip olup olmamaya açıklanamaz. Kişiler herhangi bir işe sahip olsalar da bu işten kazandıkları gelir, yaşamlarını sürdürmeye yetmiyorsa ortaya yine yoksulluk sonucu çıkacaktır. Düşük ücretler gelir dağılımını olumsuz etkilemesinin yanında işgücüne katılım hevesini de azaltılarak yoksulluğu artırır (Akçakaya, 2009: 8).

İşsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişki ülkelerin uyguladığı sosyal yardım programlarından doğrudan etkilenir. İşsizlik her ne kadar yoksulluğun önemli sebeplerinden biri olsa da uygulanan politikalarla bu sorun ortadan kaldırılabilir. Özellikle İskandinav ülkelerinde uygulanan politikalarla işsizlerle istihdam edilmiş olanların yoksulluk oranlarının benzer olması buna örnek olarak verilebilir. Böyle bir durumda yüksek işsizlik oranları yoksulluk üzerinde bir baskı yaratmaz (Gündoğan, 2003: 162).

Diğer yandan örgütlü bir işgücü piyasası da yoksullukla mücadelede önem arz eder. Bu örgütlenmeyi sağlamak amacıyla Sanayi Devrimi sonrasında sendikalar ortaya çıkmıştır. Sendikaların temel amacı üyelerinin hak ve menfaatlerini koruyarak onların yoksulluk sınırı altında bir gelir elde etmemelerini ve yoksulluktan korunmalarını sağlamaktır (Akçakaya, 2009: 10). Dolayısıyla sendikalaşmanın ya da sendika sayısının az olması yoksullukla mücadelede bir sorun oluşturur. Son yıllarda işgücü piyasalarında meydana gelen yapısal dönüşüm de yoksulluk üzerinde etkili olmuştur. Yarı zamanlı çalışma sisteminin yaygınlaşması, sanayi sektöründen hizmet sektörüne daha düşük ücretlerle geçmek zorunda kalan işçilerin olması ve geçici istihdam şekillerinin yaygınlaşması yoksulluk üzerinde arttırıcı etkiye sahip olmuştur (Şenses, 2006: 165-166).

1.10.5. Yatırımlar

Yatırım kavramı, gelecekte üretmek amacıyla cari dönemde üretilen sabit sermaye malları ile aynı dönemdeki ara ve nihai tüketimin geleceğe ötelenmesinden oluşmaktadır (Yılmaz ve Yılmaz, 1997: 1). Bir ekonomide gerek özel sektör gerekse kamu sektörü tarafından yapılan yatırımlar yoksulluğu etkileyen etmenlerdendir. Yatırımlar yapıldıkları bölgenin nüfusunu, istihdamını, göç alıp verme durumunu doğrudan etkiler. Özel sektör tarafından yatırımlar, kâr amacıyla yapılmakta

olup istihdam imkanını arttırarak işsizliği azaltacak ve dolayısıyla yoksulluk üzerinde azaltıcı etki gösterecektir. Kamu yatırımları ise sosyal veya iktisadi amaçlarla yapılabilir. Yapılış amacına bağlı olarak kamu yatırımları hem üretim süreçlerinde istihdamı arttırarak yoksullukla mücadeleye katkı sağlayacak hem de yatırımın yapıldığı alana bağlı olarak eğitim, sağlık, sağlıklı içme suyu, yol gibi konularda oluşturduğu değerlerle yoksulluğun azaltılmasına pozitif katkı sağlayacaktır.

Göz önünde bulundurulması gereken bir başka husus kamu yatırımları ile özel sektör yatırımları arasındaki ilişkidir. Kamu yatırımları yapılış amacına bağlı olarak özel sektör yatırımlarının önünü açabileceği gibi özel sektörü dışlayıcı etkiye de sahip olabilir. Ulaşım, enerji gibi yatırımlar, özel yatırımların önünü açacakken; kamu sektörünün fazla yatırım yapma yoluna gitmesi kamunun fon ihtiyacını arttıracak ve özel sektöre kalan fon miktarını azaltacak aynı zamanda vergi yükünü arttırarak özel yatırımlar üzerinde negatif bir etkiye sahip olacaktır (Günaydın, 2010: 178). Ancak gelişmekte olan ülkelerde kamu yatırımları, dışlama etkisine sahip olsa bile toplumsal ihtiyaçları karşıladığı, ülkenin altyapı gelişimine ve kalkınmasına zemin hazırladığı için gereklidir (Kalem, 2015: 9-10).

Özellikle yoksullukla mücadele konusunda kamu harcamalarını sadece sosyal harcamalar olarak algılamamak gerekir. Kamu sektörü yaptığı yatırımlarla yoksul bir bölgenin eğitim imkanını arttırabilir. Sağlık hizmetlerine ulaşmayı kolaylaştırabilirken yaşam için gerekli olan su, yol, enerji ihtiyacı gibi etmenlere ulaşımı sağlar. Diğer yandan ülkenin dışa açıklığının artmasıyla doğrudan yabancı yatırımlar alması da yoksulluğu azaltacaktır. Ticaretin serbestleşmesiyle beraber ülkeye gelen yabancı yatırımların kişi başına düşen tüketim harcamasının artmasında ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir işlevi vardır (Şahbaz vd, 2016: 115).

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Gelir dağılımı literatürde birçok araştırmaya konu olmuştur. Gelir dağılımını etkileyen unsurlar da göz önüne alındığında çok geniş bir yelpazedeki çalışmalar politika yapıcılara yol göstermektedir. Bu çalışmalarla iktisadın en önemli sorunlarından olan bölüşüm sorununa çözüm aranmaktadır.

Li vd. (2000), kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerine etkilerini panel veri analiziyle araştırmışlardır. Bu çalışmaya göre gelir vergileri ve kamu harcamaları gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahiptir.

Afonso vd. (2008), gelişmiş ülkelerdeki kamu harcamalarının ve eğitimin gelir eşitsizliği ile ilişkisini panel veri metoduyla analiz etmişlerdir. Kamu harcamaları gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahiptir. Öte yandan eğitim de beşeri sermayenin kalitesini artırarak gelir eşitsizliğinin giderilmesinde pozitif katkı sunmaktadır.

Ersezer ve Ulutürk (2011), 1980-2003 yıllarına ait verilerle Türkiye’de kamu harcamaları ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. İncelenen dönemde kamu harcamalarının dağılımında cari ve yatırım harcamaları azalırken transfer harcamaları artmıştır. Her ne kadar bu durumun gelir dağılımına pozitif etki etmesi beklense de transfer harcamaları içinde faiz ödemelerinin ağırlığının artması gelir dağılımında eşitsizliği arttırıcı etki göstermiştir.

Hazman (2011), gelir dağılımında adalet ve sosyal güvenlik harcamaları arasındaki ilişkiyi kamu harcamalarını da dahil ederek 1980-2005 yıllarına ait verileri hata düzeltme modeli ile analiz etmiştir. Çalışmanın sonucuna göre gelir dağılımından kamu harcamalarına doğru ve sosyal güvenlik harcamalarından kamu harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Buna göre gini katsayısının artışı ile sosyal güvenlik harcamalarının artışı kamu harcamalarının artışı etkileyecektir.

Öztürk (2012), kamu yatırımlarının bölgesel eşitsizlik üzerine etkilerini 1975-2001 yıllarına ait verileri kullanarak Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleriyle analiz etmiştir. Kamu yatırımlarının dağılımı ile gayrisafi yurtiçi hasılanın bölgesel dağılımı arasında kısa ve uzun

dönemde nedensellik vardır. Buna göre kamu yatırımlarının bölgesel olarak adil dağılması, gelir dağılımındaki bölgesel eşitliğin sağlanmasına pozitif katkı sunacaktır.

Aksoğan ve Elveren (2012), 1970-2008 yıllarına ait verileri kullanarak Türkiye’de gelir eşitsizliği ile savunma, sağlık ve eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve nedensellik analiziyle incelemişlerdir. Savunma harcamaları gelir eşitsizliğini arttırırken sağlık ve eğitim harcamaları gelir dağılımında pozitif etki göstermektedir.

İzci ve Alyu (2018), yoksulluk ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi OECD ülkeleri ve Avrupa Birliği ülkeleri için 2007, 2012 ve 2014 dönemleri verileriyle doğrusal regresyon analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre yoksulluk, gelir eşitsizliğe neden olmaktadır. Yoksulluğu azaltıcı politikalar, gelir eşitsizliğinin giderilmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Roy ve Husain (2019), eğitimin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Hindistan için 2011-2012 yıllarına ait işsizlik ve istihdam verilerini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmaya göre eğitim seviyesindeki artış gelir eşitsizliğinin giderilmesine pozitif katkı sunacaktır.

Bilen ve Çalışır (2019), eğitimin gelir dağılımı üzerindeki etkisini ARDL sınır testi yaparak ve analizlerinde 1977-2014 yılları arasındaki verileri kullanarak araştırmışlardır. Uzun dönemde eğitim ile gelir dağılımı arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Eğitim seviyesindeki artış gini katsayısını düşürerek gelir dağılımında iyileştirici etkiye sahip olacaktır.

Kanca ve Bayrak (2019), içlerinde Türkiye’nin de bulunduğu 36 OECD ülkesi için 1990-2017 yıllarına ait verileri kullanarak dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımındaki eşitsizlik üzerindeki etkisini panel regresyon analizi metoduyla incelemişlerdir. Buna göre gini katsayısı ile vergilendirme arasında uzun dönemli pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Vergilendirmedeki artış gelir dağılımını negatif yönde etkileyecektir.

Kızıltoprak (2020), vergilendirmenin gelir dağılımına etkilerini içlerinde Türkiye’nin de bulunduğu 7 ülke için incelemiştir. Vergilendirme öncesi ve vergilendirme sonrası gini katsayılarını kıyaslayarak yaptığı çalışmanın sonucuna göre Türkiye’nin gini katsayısının vergilendirme sonrası %6 azaldığını tespit etmiştir. Buna göre vergilendirme, Türkiye’de gelirin yeniden dağılımında nispeten etkisizken örnek ülkelerden gini katsayısı %43 düşen Almanya ve %44 düşen Fransa’da oldukça etkilidir.

Ceylan (2020), Türkiye’de transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini 2002-2017 yıllarına ait verileri kullanarak incelemiştir. Transfer harcamaları içerisinde yer alan faiz ödemeleri ile gelir dağılımında eşitlik arasında negatif ilişki vardır. Öte yandan sosyal transfer harcamaları ise gelir dağılımını iyileştirici etkiye sahiptir.

Erkekoğlu ve Uslu (2020), kalkınma ile gelir dağılımında eşitsizlik ilişkisini 11 gelişmiş ve 14 gelişmekte olan ülke için dinamik panel veri analizi methodologyyla 1990-2017 yıllarına ait verileri kullanarak araştırmışlardır. Kalkınmada %1'lik artış gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini %0,23 gelişmekte olan ülkelerde ise %0,38 oranında azaltmaktadır.

Eroğlu vd. (2017), sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini Türkiye'nin de dahil olduğu 21 OECD ülkesi için 2004-2011 yıllarına ait verileri kullanarak panel veri analiziyle araştırmışlardır. Buna göre sosyal yardım harcamaları gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı etkiye sahiptir. Aynı zamanda işsizlik ve nüfus artışı gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırırken dışa açıklık, eğitim harcamaları ve yaşlı nüfusla gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki vardır.

Can vd. (2021), Türkiye'de düzey-1 sınıflandırmasına göre 12 bölge için 2006-2020 yıllarına ait verileri kullanarak gelir eşitsizliği ile yoksulluk oranı arasındaki ilişkiyi panel veri analizi methodologyyla analiz etmişlerdir. Çalışmaya göre gelir eşitsizliğinden yoksulluk oranına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.

Çelik ve Erkişi (2022), 24 gelişmiş ülke için enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisini 1990-2017 yıllarına ait verileri kullanarak panel veri analizi methodologyyla incelemişlerdir. Enflasyon oranındaki %1'lik bir artış gini katsayısını 0,00028 azaltarak gelir dağılımına olumlu katkıda bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan işsizlik oranı ve nüfus artış hızı değişkenleri ile gelir dağılımı arasında anlamlı bir durum tespit edilememiştir. Öte yandan gayrisafi yurtiçi hasıladaki artış gelir dağılımına pozitif etki ederken kamu harcamaları ile ticari dışa açıklıktaki artış gelir dağılımını negatif yönde etkilemektedir.

Recepoğlu (2022), kamu harcamaları ile büyüme ve gelir dağılımındaki eşitlik arasındaki ilişkiyi 1998-2019 yıllarına ait verilerle Bağımsız Devletler Topluluğu için Bootstrap panel nedensellik testiyle analiz etmiştir. Ükelere göre nedenselliğin yönü değişmekle beraber kamu harcamaları ile ekonomik büyümenin ve gelir dağılımının yakın ilişkide olduğu tespit edilmiştir.

Ayan ve Durgun (2023), Kuznets hipotezinin Türkiye için geçerliliğini sınıadıkları çalışmalarında 1986-2021 yılları için gini katsayısı, kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla, gayrisafi milli hasıla deflatörü ve dışa açıklık endekslerine ARDL sınır testi uygulamışlardır. Buna göre değişkenler arasında her ne kadar uzun dönemde bir ilişki olsa da Kuznets hipotezi Türkiye için geçerli değildir.

Dereli ve Çakır (2024), gelişmekte olan ülkeler için Kuznets hipotezinin geçerliliğini araştıran 2005-2020 yılları arasındaki verilerle panel veri analizi methodologyyla bir başka çalışma yapmışlardır. Çalışmalarına kamu harcamalarının eşitsizlik üzerine etkisini de dahil etmişlerdir. Çalışmaya göre,

gelişmekte olan ülkelerde Kuznets hipotezi geçerli değildir ve kamu harcamaları gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahiptir.

Bozkurt ve Altınır (2024), 2000-2021 yıllarına ait verilerle OECD ülkeleri için kamu sosyal harcamalarının yoksulluk üzerine etkisini panel veri analizi yöntemiyle araştırmışlardır. Literatüre uygun olarak kamu sosyal harcamalarında artış gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı etki göstermektedir. Diğer yandan gelir dağılımında eşitsizliğin daha yüksek olduğu ülkelerde, kamu sosyal harcamaları daha etkili sonuçlar doğurmaktadır.

Tablo 1: Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar(lar)	Uygulama alanı ve dönemi	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Li vd (2000)		Panel veri analizi	Kamu harcamaları ve gelir dağılımı	Kamu harcamalarındaki artış gelir eşitsizliğini azaltır.
Afonso vd (2008)	Gelişmiş ülkeler, 1960-2000	Panel veri analizi	Kamu harcamaları, eğitim ve gelir dağılımı	Kamu harcamaları gelir eşitsizliğini azaltıcı etki gösterir.
Ersezer ve Ulutürk (2011)	Türkiye, 1980-2003	Panel veri analizi	Kamu harcamaları ile gelir dağılımı	Transfer harcamaları içerisinde faiz ödemeleri artarsa gelir dağılımında eşitsizlik artar.
Hazman (2011)	Türkiye, 1980-2005	Hata düzeltme modeli	Adalet ve sosyal güvenlik harcamaları ile gelir dağılımı	Gini katsayısındaki artış ile sosyal güvenlik harcamalarındaki artış, kamu harcamalarını da arttırıcı etki gösterir.
Öztürk (2012)	Türkiye, 1975-2001	Eşbütünleşme ve nedensellik testi	Kamu yatırımları ile bölgesel eşitsizlik	Kamu yatırımlarının bölgelere adil şekilde dağıtılması bölgesel gelir eşitliğine olumlu katkı sağlar.
Aksoğan ve Elveren (2012)	Türkiye, 1970-2008	Eşbütünleşme ve nedensellik testi	Savunma, sağlık ve eğitim harcamaları ile gelir eşitsizliği	Savunma harcamalarındaki artış gelir eşitsizliğini arttırır. Sağlık ve eğitim harcamalarındaki artış ise gelir eşitsizliğini azaltır.

Tablo 1 (devamı)

Yazar(lar)	Uygulama alanı ve dönemi	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
İzci ve Alyu (2018)	OECD ve AB ülkeleri, 2007-2012-2014	Doğrusal regresyon analizi	Yoksulluk ile gelir dağılımında eşitsizlik	Yoksulluk, gelir eşitsizliğine neden olmaktadır.
Roy ve Husain (2019)	Hindistan, 2011-2012	Panel veri analizi	Eğitim ve gelir eşitsizliği	Eğitim seviyesi arttıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik azalır.
Bilen ve Çalışır (2019)	Türkiye, 1977-2014	ARDL sınır testi	Eğitim ve gelir eşitsizliği	Eğitim seviyesi arttıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik azalır.
Kanca ve Bayrak (2019)	36 OECD ülkesi, 1990-2017	Panel regresyon analizi	Dolaylı vergiler, dolaysız vergiler ve gelir eşitsizliği	Vergilendirme ile gini katsayısı arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Vergilendirmedeki artış gelir dağılımını olumsuz etkileyecektir.
Kızıltoprak (2020)	Türkiye, ABD, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, Brezilya, Güney Afrika	Panel veri analizi	Vergilendirme öncesi ve vergilendirme sonrası gini katsayıları, gelir eşitsizliği	Vergilendirmenin gelir dağılımına etkisi gelişmiş ülkelerde daha fazladır.
Ceylan (2020)	Türkiye, 2002-2017	Panel veri analizi	Transfer harcamaları ile gelir dağılımı	Sosyal transfer harcamaları gelir dağılımına pozitif katkı sağlar. Faiz ödemeleri ise gelir dağılımında eşitliği bozucu etki gösterir.
Eroğlu vd. (2017)	21 OECD ülkesi, 2004-2011	Panel veri analizi	Sosyal yardım harcamaları ve gelir dağılımı	Sosyal yardım harcamaları gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı etkiye sahiptir.
Erkekoğlu ve Uslu (2020)	11 gelişmiş ve 14 gelişmekte olan ülke, 1990-2017	Dinamik panel veri analizi	Kalkınma ile gelir dağılımı	Kalkınmanın gelir dağılımına etkisi gelişmekte olan ülkelerde daha fazladır.

Tablo 1 (devamı)

Yazar(lar)	Uygulama alanı ve dönemi	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Can vd. (2021)	Türkiye, 2006-2020	Panel veri analizi	Yoksulluk oranı ve gelir eşitsizliği	Gelir eşitsizliği ile yoksulluk oranı arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Çelik ve Erkişi (2022)	24 gelişmiş ülke, 1990-2017	Panel veri analizi	Enflasyon ve işsizlik oranı, nüfus artış hızı, gayrisafi yurtiçi hasıla, kamu harcamaları, dışa açıklık	İşsizlik oranı ile nüfus artış hızının gelir dağılımı ile aralarında anlamlı bir ilişki yoktur. Gayrisafi yurtiçi hasıla gelir dağılımını olumlu etkiler. Kamu harcamaları ile dışa açıklık ise gelir dağılımını negatif yönde etkiler. Enflasyon oranı arttıkça gini katsayısı düşer, gelir dağılımına olumlu katkı sağlar.
Recepoglu (2022)	Bağımsız Devletler Topluluğu, 1998-2019	Bootstrap panel nedensellik testi	Kamu harcamaları, büyüme ve gelir dağılımı	Kamu harcamaları ile büyüme ve gelir dağılımı yakın ilişkilidir.
Ayan ve Durgun (2023)	Türkiye, 1986-2021	ARDL Sınır testi	Gini katsayısı, kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla, gayrisafi milli hasıla deflatörü, dışa açıklık ve gelir dağılımı	Uzun dönemde değişkenler arasında ilişki olsa da Kuznets hipotezi Türkiye için geçerli değildir.
Dereli ve Çakır (2024)	Gelişmekte olan ülkeler, 2005-2020	Panel veri analizi	Kamu harcamaları, gelir eşitsizliği	Kamu harcamaları gelir dağılımında eşitsizliği azaltıcı etkiye sahiptir.
Bozkurt ve Altınır (2024)	OECD Ülkeleri, 2000-2021	Panel veri analizi	Kamu sosyal harcamaları, yoksulluk oranı, gelir dağılımı	Kamu sosyal harcamalarındaki artış gelir eşitsizliğini azaltır. Kamu sosyal harcamaları gelir dağılımındaki eşitsizliğin daha yüksek olduğu ekonomilerde daha etkilidir.

2.2. Yoksulluk Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yoksulluk üzerine araştırma yapılan en önemli konuların başında gelmektedir. Yoksulluk, yoksulluğun nedenleri ve bunun çözüm yollarını araştıran birçok çalışma literatürde yer almaktadır.

Förster ve d'Ercole (2005), 27 OECD ülkesi için gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine yaptıkları çalışmaya göre, kamu transfer harcamaları ve vergilendirme gelir dağılımının düzelmesinde ve yoksulluğun azaltılmasında oldukça önemlidir.

Çalışkan (2007), Türkiye'de işsizlik, eğitim durumu ve yoksulluğu araştırdığı çalışmasında Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2005 yılı Yoksulluk Çalışmasından elde ettiği verileri kullanarak eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişki bulmuştur. Okuryazar olmayanlar arasında yoksulluk oranı %45 seviyelerindeyken, yükseköğrenim mezunları arasında bu oran %1.33'e düşmektedir.

Alpaydın (2008), Türkiye, Amerika ve Avrupa Birliğinden çeşitli ülkelere elde ettiği verilerle kamu eğitim harcamaları ile yoksulluk ilişkisini araştırmıştır. Eğitim seviyesine göre işgücüne katılım, eğitimin finansmanı ve eğitim harcamaları gibi niceliksel verileri kullandığı çalışmasına göre, kamu eğitim harcamaları yoksulluğu azaltıcı etkiye sahiptir.

Kızılgöl ve Demir (2010), 2002-2006 yıllarına ait hane halkı bütçe anketlerinden elde ettikleri verilerle Türkiye'de gelir ve tüketim harcamalarına göre yoksulluğu belirleyen unsurları tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada hane halkı reisinin yaşının, eğitim durumunun ve hane halkı büyüklüğünün önemli bir belirleyici olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yaş ilerledikçe ve eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk azalırken, hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk da artmaktadır.

Sarısoy ve Koç (2010), Türkiye için 2002-2007 yılları arasındaki verileri kullanarak regresyon analiziyle kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluğa etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucuna göre kamu sosyal transfer harcamaları yoksulluğu azaltıcı etkiye sahiptir.

Yücel (2011), sosyal transfer harcamalarının bireylerin iş durumuna göre yoksulluk oranlarını azaltıcı etkilerini 2002-2009 yıllarına ait Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) yoksulluk çalışmasından elde ettiği verileri kullanarak klasik en küçük kareler yöntemiyle analiz etmiştir. Çalışmaya göre, yoksulluk oranının en yüksek olduğu kesim yevmiyeli çalışanlarla ücretsiz aile işçisi olarak tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu kesim, bir birimlik sosyal transfer harcamasından en çok fayda sağlayan kesimdir.

Barışık ve Kasap (2012), kamu harcamalarının yoksulluk üzerine etkilerini karşılaştırmalı analiz yaparak araştırdıkları çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı ve

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programından elde ettikleri verileri kullanmışlardır. Çalışmanın sonucuna göre kamu harcamaları, kırsal yoksulluk ile tarım sektöründeki yoksulluk üzerinde etkili olamamıştır. Diğer yandan kamu harcamaları, sanayi ile hizmet sektörlerindeki yoksulluk üzerinde oldukça önemli etkilere sahiptir.

Aydın ve Güloğlu (2012), Türkiye’de nispi yoksulluğun nedenleri ve boyutlarını belirlemek için yaptıkları çalışmada 2003-2006 yıllarına ait Türkiye İstatistik Kurumu’nun yaptığı hane halkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları anketlerinden elde edilen verileri kullanmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre daha düşük eğitim seviyesine sahip olanlarda, kadınlarda, yevmiyeli işlerde ve tarım sektöründe çalışanlarda ve 60 yaş üzerinde olanlarda nispi yoksulluk daha yaygındır.

Açıkgöz (2015), yoksulluk, kalkınma ve kamu harcamalarını geliştirmekte olan ve gelişmiş ülkeler için FMOLS yöntemiyle analiz ederek kamu harcamalarının uzun dönemde yoksulluğu azaltıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Finnoff (2015), 2005-2010 yıllarına ait hane halkı bütçe anketlerinden elde ettiği verileri kullanarak Ruanda için yoksulluk analizi yapmıştır. Buna göre eğitim düzeyi arttıkça ve evin reisinin erkek olduğu durumlarda yoksulluk oranı azalır. Bir başka sonuç olarak, kırsal alanlardaki ailelerde ebeveynlerin boşanmış olması yoksulluğu azaltıcı etki gösterir.

Evcim vd. (2019), Türkiye’de hane halkı göreceli yoksulluğunun boyutları ve belirleyicilerini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2017 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasından elde ettikleri verileri ikili lojistik regresyon analizinde kullanmışlardır. Analizde hane halkı demografik özellikleri, işgücü piyasası ve coğrafi özellikler açıklayıcı değişkenler kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre eğitim seviyesi, yaş, kayıtlı bir işte çalışma ve sanayi sektöründe çalışma yoksulluk riskini azaltırken işsizlik, hane büyüklüğü, yevmiyeli çalışma ve evli olma ise yoksulluk riskini arttırmaktadır.

Aslan (2020), Türkiye için Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2006-2017 yıllarına ait Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasından elde ettiği verilerle yoksulluk ile istihdam ve işgücü piyasası arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. İşsizler yoksulluk oranı en yüksek grubu oluştururken istihdamda olanlar en az yoksulluk oranına sahip gruptur.

Ağcataş ve Kılınç (2020), 1995-2015 yılları arasında kayıt dışı ekonominin yoksulluk üzerine etkisini dinamik panel veri yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre kayıt dışı ekonomiyle yoksulluk arasında düşük gelirli ülkelerde anlamlı bir ilişki tespit edilemezken orta ve yüksek gelir grubuna dahil ülkelerde kayıt dışı ekonomiyle yoksulluk arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki saptanmıştır. Söz konusu ülkelerde kayıt dışılık arttıkça yoksulluk da artacaktır.

Asandaş ve Işık (2021), 2003-2016 yıllarını kapsayan dönemde içlerinde Türkiye'nin de dahil olduğu 16 gelişmekte olan ülke için dinamik panel veri yöntemlerinden Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodunu kullanarak yoksulluk üzerindeki ekonomik kalkınma ve gelir dağılımının etkisini ölçmüşlerdir. Çalışmada yoksulluğun kısır döngüsüyle uyumlu olacak şekilde, yoksulluk değişkeninin kendi gecikmeli değeri anlamlı ve pozitif bulunmuştur. İnsani gelişmişlik endeksi arttıkça yoksulluk azalırken; işsizlik oranı, enflasyon oranı ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin artması yoksulluğu arttıracaktır.

Ertekin ve Hayat (2022), içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 23 ülkenin 2005-2019 dönemine ait kamu sağlık harcamaları, kamu sosyal harcamaları, yoksulluk riski, vergi yükü ve enflasyon oranının yıllık verilerini kullanarak yoksulluk ile kamu sosyal harcamaları arasındaki ilişki panel veri analiziyle tahmin edilmiştir. Çalışmanın sonucu literatüre de uygun bir şekilde negatif yönlü olarak çıkmıştır. Buna göre kamu sosyal harcamalarında 1 birimlik artış yoksulluk riskini 0,194 birim azaltacaktır.

Çınar ve Has (2022), 2006 ve 2019 yılları arasında seçilmiş 24 OECD ülkesine ait verileri panel veri analizi yöntemiyle kullanarak yoksulluk riski ile kamu sağlık harcamaları arasında bir ilişki olup olmadığını test etmişlerdir. Yaptıkları çalışmanın sonucunda yoksulluk ile kamu sağlık harcamaları arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi olduğu ve kamu sağlık harcamalarının yoksulluk riskini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre sağlık harcamalarındaki 1 birimlik artış, yoksulluk riskini 0,53 birim azaltacaktır.

Oktay ve Algan (2022), çeşitli ülkeler için yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyümenin birbirlerini nasıl etkilediklerini araştırdıkları çalışmalarında 1995-2017 yıllarına ait verileri panel veri analizi methodology ile incelemişlerdir. Çalışmaya göre, gelir eşitsizliği yoksulluğu arttıran bir unsurdur. Öte yandan ekonomik büyüme ise yoksulluğu azaltacaktır.

Alpdoğan (2023), Türkiye için yoksulluk, gelir dağılımı ve büyüme arasındaki ilişkiyi 1990-2021 yıllarına ait verileri ARDL sınır testi kullanarak analiz etmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik arttıkça yoksulluk da artmaktadır. Büyüme ile yoksulluk arasında ise literatüre uygun olacak şekilde ters yönlü bir ilişki vardır.

Çomuk ve Selim (2023), 2006-2009 ve 2010-2013 dönemlerine ait Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) Gelir ve Yaşam Koşulları araştırmasından elde ettikleri verileri sıralı probit modeliyle inceleyerek sosyal dışlanmanın nedenlerini araştırmışlardır. Buna göre eğitim, sağlık, iş imkanlarından yoksun kalan kişilerle ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kişiler hayatlarının belirli bir döneminde sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Uğur (2023), gelir yoksulluğu ve maddi yoksunluğu tecrübe eden bireylerin durumlarına etki eden faktörleri incelemek üzere Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2018 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasının verilerini çoklu probit yöntemiyle analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre bireylerin hem gelir yoksulluğunu hem de maddi yoksunluğunu etkileyen en önemli faktör eğitimidir. Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin gelir yoksulluğu da maddi yoksunluğu da azalmaktadır.

Tablo 2: Yoksulluk Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar(lar)	Uygulama alanı ve dönemi	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Förster ve d'Ercole (2005)	27 OECD ülkesi	Panel veri analizi	Vergilendirme ve kamu transfer harcamaları	Vergilendirme ve kamu transfer harcamaları yoksulluk oranının azaltılmasında etkilidir.
Çalışkan (2007)	Türkiye, 2005	Panel veri analizi	Eğitim	Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişki vardır.
Alpaydın (2008)	Türkiye, ABD ve seçilmiş AB ülkeleri	Panel veri analizi	İşgücüne katılım, eğitimin finansmanı ve eğitim harcamaları	Kamu eğitim harcamaları arttıkça yoksulluk oranı düşer.
Kızılgöl ve Demir (2010)	Türkiye, 2002-2006	Panel veri analizi	Hane halkı reisinin yaşının, eğitim durumunun ve hane halkı büyüklüğü	Hane halkı büyüdükçe yoksulluk artar. Hane halkı reisinin yaşı ile eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk oranı da düşer.
Sarısoy ve Koç (2010)	Türkiye, 2002-2007	Regresyon analizi	Kamu sosyal transfer harcamaları	Kamu sosyal transfer harcamaları yoksulluğu azaltır.
Yücel (2011)	Türkiye, 2002-2009	En Küçük Kareler yöntemi	Kamu sosyal transfer harcamaları, istihdam	Yevmiyeli çalışanlarla ücretsiz aile işçileri kamu sosyal transfer harcamalarından en yüksek faydayı sağlar.
Barışık ve Kasap (2012)	Türkiye	Panel veri analizi	Kamu harcamaları	Kamu harcamaları kırsal yoksulluk ile tarım sektöründeki yoksulluk üzerinde etkili değildir.

Tablo 2 (devamı)

Yazar(lar)	Uygulama alanı ve dönemi	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Aydın ve Güloğlu (2012)	Türkiye, 2003-2006	Panel veri analizi	Eğitim seviyesi, cinsiyet, yaş	Eğitim seviyesi düştükçe, erkeklere göre kadınlarda, tarım sektöründe çalışanlarda ve daha yaşlı olanlarda yoksulluk oranı daha yüksektir.
Açıkgöz (2015)	Seçilmiş ülkeler	FMOLS yöntemi	Kalkınma ve kamu harcamaları	Kamu harcamaları yoksulluğu azaltır.
Finnoff (2015)	Ruanda, 2005-2010	Panel veri analizi	Eğitim durumu, cinsiyet	Eğitim düzeyi arttıkça ve evin reisinin erkek olduğu durumlarda yoksulluk oranı azalır.
Evcim vd. (2019)	Türkiye, 2017	İkili lojistik regresyon analizi	Eğitim seviyesi, demografik unsurlar, işgücü piyasası, coğrafya	Eğitim seviyesinde artış, daha genç yaş, kayıtlı bir işte çalışma ve sanayi sektöründe çalışma yoksulluk riskini azaltır.
Aslan (2020)	Türkiye, 2006-2017	Panel veri analizi	İstihdam ve işsizlik	İşsizler en yüksek yoksulluk oranına sahip kesimdir.
Ağcataş ve Kılınç (2020)	Çeşitli ülkeler, 1995-2015	Dinamik panel veri analizi	Kayıt dışılık	Orta ve yüksek gelire sahip ülkelerde kayıt dışılık arttıkça yoksulluk da artar.
Asandaş ve Işık (2021)	16 gelişmekte olan ülke, 2003-2016	Dinamik panel veri analizi	Enflasyon, işsizlik, gelir dağılımı, kalkınma	İnsani gelişmişlik endeksi arttıkça yoksulluk azalır. İşsizlik oranı, enflasyon oranı ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin artması yoksulluğu artırır.

Tablo 2 (devamı)

Yazar(lar)	Uygulama alanı ve dönemi	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Ertekin ve Hayat (2022)	23 seçilmiş ülke, 2005-2019	Panel veri analizi	Kamu sağlık harcamaları, kamu sosyal harcamaları, yoksulluk riski, vergi yükü ve enflasyon oranı	Kamu harcamalarındaki artış yoksulluk oranını azaltır.
Çınar ve Has (2022)	24 OECD ülkesi, 2006-2019	Panel veri analizi	Kamu sağlık harcamaları	Kamu sağlık harcamalarındaki artış yoksulluk oranını azaltır.
Oktay ve Algan (2022)	Çeşitli ülkeler, 1995-2017	Panel veri analizi	Gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme	Gelir eşitsizliğindeki artış yoksulluğu artırır. Ekonomik büyüme ile yoksulluk oranı arasında ters yönlü ilişki vardır.
Alpdoğan (2023)	Türkiye, 1990-2021	ARDL sınır testi	Gelir dağılımı, ekonomik büyüme	Gelir dağılımındaki eşitsizlikle yoksulluk oranı aynı yönlü hareket eder. Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltır.
Çomuk ve Selim (2023)	Türkiye, 2006-2009 ve 2010-2013	Sıralı probit modeli	Eğitim, sağlık, istihdam	Eğitim, sağlık ve iş imkanlarından yoksun kalan kişilerle ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kişiler hayatlarının belirli bir döneminde sosyal dışlanmaya maruz kalırlar.
Uğur (2023)	Türkiye, 2018	Çoklu probit modeli	Eğitim	Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin gelir yoksulluğu da maddi yoksunluğu da azalır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU YATIRIMLARININ GELİR DAĞILIMINA VE YOKSULLUĞA ETKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Bu bölümde Türkiye düzey-2 bölgeleri için 2014-2022 yıllarına ait veriler kullanılarak kamu yatırımlarının gelir eşitsizliği ve yoksulluk oranları üzerine etkileri panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir.

3.1. Veri Seti

Çalışmada 26 düzey-2 bölgesinden oluşan grup için kamu yatırımlarının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkileri T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen 2014-2022 dönemi verileriyle belirlenmiştir. Bireysel gelir ve hane halkı geliri üzerinden hesaplanan gini katsayısı ve yoksul sayısı ve yoksulluk oranı bağımlı değişkenler olarak çalışmada kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise toplam kamu yatırımları ile eğitim ve sağlık alanlarında yapılan kamu yatırımlarıdır. Kamu yatırımları ve kamu yatırımların alt kalemleri olan eğitim ve sağlık yatırımları bölgesel bazda hesaplanan tüketici fiyat endeksi kullanılarak reelleştirilmiştir. Panel veri analizlerinde tüm değişkenlerin doğal logaritması alınmıştır.

3.2. Ekonometrik Yöntem

Türkiye Cumhuriyeti tarihten aldığı mirasın etkisiyle doğusu ve batısında gelişmişlik farklılıkları mevcut biçimde kurulmuştur. 1923'ten 2020'lerin Türkiye'sine geline süreçte 1960'lı yıllar ile uygulamaya konulan kalkınma planları vasıtasıyla bölgesel gelişme farklılıklarının azaltılması politikaları gündeme getirilmiştir. Bölgesel gelişmişlik farklılıkları diğer bir ifadeyle bölgenin refahı ilgili bölgenin geliri ile ölçülebilir. Gelir üzerinden yapılan diğer bir sınıflama ise yoksulluktur. Bu çalışmanın amacı otonom olarak belirlenen kamu yatırımların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkisi ortaya koymaktır. Böylece bölgesel gelir dağılımı ve yoksulluğun hükümetin yatırım programından ne yönde etkilendiği tespit edilebilecektir. Çalışmanın örneklemini bölgesel gelişmişlik için yorum yapabilmek amacıyla düzey-2 bölgeleri seçildiğinden çalışmada panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır.

Panel veri analizi yatay kesit birimlerin yani düzey-2 bölgeleri ve zaman periyodu yani 2014-2022 dönemi verilerinden oluşur. Panel veri analizleri statik ve dinamik panel veri olmak kaydıyla iki alt gruba indirgenebilir. Statik panel veri analizindeki veri setinin bağımlı değişkeni t dönemi ve bağımsız değişkeni/değişkenleri t dönemi verilerinden oluşur. Veri setinde t dönemindeki bağımlı değişken ile herhangi bir değişkenin gecikmeli değeri/değerleri bağımsız değişkenler arasında yer alıyorsa dinamik analiz yapılmış olunur.

Çalışmanın bağımlı değişkenleri gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleridir. Kısır döngü teorileri gelir ve yoksulluk seviyelerinin nedenini geçmiş dönem gelir ve yoksul seviyeleri olarak kabul eder. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı doğrultusunda bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi regresyon denkleminde bağımsız değişken olarak yer almıştır. Bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesinin açıklayıcı değişken olduğu model otoregresif model olarak isimlendirilmiştir. Aşağıda (1) numaralı denklemde sunulduğu gibi panel otoregresif modeller dinamik panel veri prosedürleri ile tahmin edilirler:

$$Y_{it} = \beta Y_{it-1} + \gamma_i + u_{it} \quad (1)$$

Burada, Y, Y_{t-1} , γ , i ve u sırasıyla bağımlı değişken, bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi, birim etki, 1'den N'e kadar yatay kesit birimleri ve hata terimlerini göstermektedir. Panel otoregresif modellerin tahmininde içsellik sorunu ortaya çıkar. İçsellik sorunu bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesinin hata terimleri ile ilişkili olması durumudur. Tatoğlu (2020) bağımlı değişkenin birim etkinin bir fonksiyonu olduğunu bundan ötürü bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesinin de birim etkinin fonksiyonu olduğunu belirtmiş ve bu durumun bağımlı değişkeninin bir dönem gecikmesinin birim etkiyi içeren hata terimleriyle korelasyonlu olmasına neden olarak katı dışsallık varsayımı bozduğu böylece tahmincilerin sapmalı ve tutarsız olduğunu ifade etmiştir.

Dinamik panel veri modeli havuzlanmış en küçük kareler yöntemi (HEKK) ile tahmin edilirse katsayılar sapmalı ve tutarsızdır. Diğer taraftan HEKK yöntemi birim etkiyi dikkate almadığından sapmalıdır. Bu durumda Balastre ve Norleve (1966)'nın araç değişkenler kullanan iki aşamalı en küçük kareler (2AEKK) ile tahmin edilse bile katsayılar birim etki varsa sapmalıdır. Öte yandan dinamik panel veri modelinin genelleştirilmiş en küçük kareler [GEKK (tesadüfi etkiler)] ile tahmini bağımlı değişken bir dönem gecikmesinin birim etki ile korelasyonlu olmasından ötürü sapmalı ve tutarsızdır. Dolayısıyla dinamik panel veri tahmincileri olarak birim etkiler ile bağımsız değişkenlerin korelasyonlu olmasına izin veren sabit etkiler ve fark tahmincileri kullanılabilir (Tatoğlu, 2020: 117-120). Bu çalışmada seçilen örneklem grubu Türkiye'nin 26 adet düzey-2 bölgesini kapsadığından sabit etkiler tahmincisi tercih edilmiştir. Bu tahmincinin yukarıda ele aldığımız gerekçeler ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Sabit etkiler modelinin gölge değişkenli en küçük kareler (GDEKK) ile tahmin edilirse birim etkiler ortadan kalkmaktadır. Ancak yatay kesit birim sayısı dönem sayısından büyükse Nickel (1981) belirttiği gibi GDEKK tahminci tutarsızdır (dinamik panel sapması). Kiviet (1995, 1999) Bun ve Kiviet (2003) ve Bruno (2005) tarafından bu tutarsızlığı giderecek düzeltme önerilmiştir. Küçük örneklerde Monte Carlo simülasyonları sapması düzeltilen GDEKK tahmincisinin diğer tahmincilerden daha tutarlı olduğunu ortaya koymuştur. Sapması düzeltilen GDEKK prosedüründe, öncelikle otoregresif model GDEKK ile tahmin edilir ve ikinci aşamada elde edilen katsayılar düzeltilir. Düzeltilen katsayıların standart hataları bootstrap varyans ve kovaryans matrisinden yararlanarak hesaplanır. Bunun için de Anderson ve Hsiao (1982), Arellano ve Bond (1995) ve Blundell ve Bond (1998) tutarlı tahmincileri kullanılmaktadır (Tatoğlu, 2020: 121).

Çalışmada on iki model kurulmuştur. Modeller üç gruba bağımsız değişken üzerinden indirgenebilir. Birinci, ikinci ve üçüncü grup için kurulan modellerin bağımsız değişkenleri sırasıyla toplam kamu yatırımları (rkamyat), eğitim (reg) ve sağlık (rsag) yatırımlarıdır. Ayrıca her bir grup kendi içinde dört bağımlı değişkenden oluşmaktadır. Bağımlı değişkenler sırasıyla bireysel gelire göre gini (gini), hane halkı gelirine göre gini (ginih), yoksul sayısı (yok) ve yoksulluk oranı (yokor)'dır. Yukarıda ele alınan prosedür gruplar için uygulanmış ve elde edilen bulgular aşağıda ekonometrik bulgular başlığında sunulmuştur.

3.3. Ekonometrik Bulgular

3.3.1. Toplam Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluğa Etkisi

Toplam kamu yatırımlarının gini katsayısı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lgini _{t-1}	0.3759345*** (0.0669109)	0.3759347*** (0.1030427)	0.4931644 (0.0752816)	1.382769 (0.0760182)
lrkamyat	-0.0013432 (0.0086535)	0.0001705 (0.080534)	-0.0023147 (0.0090658)	-0.0107313 (0.0117953)
R ²	0.7677			
F istatistiği	22.04***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: *** %1'de anlamlılığı ve AH, AB ve BB Anderson ve Hsiao (1982), Arellano ve Bond (1995) ve Blundell ve Bond (1998) tahmincilerini ifade etmektedir.				

Tablo 3'ten görüldüğü üzere rkamyat değişkeni GDEKK ve AB tahmincileri için negatif AH ve BB tahmincileri için pozitif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak bütün tahminler istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Toplam kamu yatırımlarının gini katsayısı (hane halkı) üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı (Hane Halkı) Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
$lginih_{t-1}$	0.2855267*** (0.0723228)	0.2855267*** (0.0990792)	0.3683932*** (0.0832552)	1.423125***
lrkamyat	0.0075543 (0.0081831)	0.0060672* (0.088466)	0.0066895 (0.009377)	-0.0063574 (0.0137904)
R ²	0.6573			
F istatistiği	12.79***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: *** ve * sırasıyla %1 ve %10'da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 4'ten görüldüğü üzere rkamyat değişkeni BB tahmincisi için negatif diğer tahminciler için pozitif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak yalnızca AH tahmincisinden elde edilen bulgu %10 anlamlılık seviyesinde anlamlı diğer tahminci bulguları istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. lrkamyat'ta %1'lik bir artış gini'yi %0.006 oranında artırmaktadır. Toplam kamu yatırımlarının yoksul sayısı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksul Sayısı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
$lyok_{t-1}$	0.1346646* (0.0755708)	0.2537813** (0.1243928)	0.2739488*** (0.0764428)	0.659296*** (0.0712715)
lrkamyat	0.0020948 (0.0228065)	-0.0300948 (0.0367937)	0.0037258 (0.0221671)	0.0044291 (0.0297102)
R ²	0.9685			
F istatistiği	205.07***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10'da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 5'ten görüldüğü üzere rkamyat değişkeni AH tahmincisi için negatif GDEKK, AH ve BB tahmincileri için pozitif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak bütün tahminler istatistiksel olarak %10

anamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Toplam kamu yatırımlarının yoksulluk oranı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Toplam Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lyokor _{t-1}	0.0614055 (0.0775721)	0.1807373 (0.1155217)	0.174743** (0.0790948)	0.3330362*** (0.0902918)
lrkamyat	-0.0058156 (0.0221257)	-0.0031553 (0.0227489)	-0.0049058 (0.0215322)	-0.0116343 (0.0247714)
R ²	0.5502			
F istatistiği	8.16***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: ** ve * sırasıyla %5 ve %10’da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 6’dan görüldüğü üzere rkamyat değişkeni tüm tahminciler için negatif ve istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

3.3.2. Eğitim Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluğa Etkisi

Eğitim kamu yatırımlarının gini katsayısı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lgini _{t-1}	0.3988463*** (0.0668745)	0.553434*** (0.1164357)	0.5264776*** (0.0713225)	1.311045*** (0.0984047)
lreg	-0.0124117** (0.0058699)	-0.0120316** (0.0058736)	-0.0123364** (0.0050042)	-0.0133536 (0.0102639)
R ²	0.7733			
F istatistiği	22.75***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: ***ve ** sırasıyla %1 ve %5’de anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 7’den görüldüğü üzere reg değişkeni GDEKK, AH ve AB tahmincileri için negatif BB tahmincisi için pozitif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak yalnızca BB tahmincisinden elde edilen bulgu %10 anlamlılık seviyesinde anlamsız GDEKK, AH ve AB tahminci bulguları istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. GDEKK, AH ve AB tahminci bulgularına göre lreg’de

%1'lik bir artış gini'yi sırasıyla %0.0124, %0.0120 ve %0.0123 oranında azaltmaktadır. Eğitim kamu yatırımlarının gini katsayısı (hane halkı) üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı (Hane Halkı) Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lginih _{t-1}	0.3050119*** (0.0724792)	0.5291569*** (0.121655)	0.3946073*** (0.0806489)	1.286623*** (0.1410116)
lreg	-0.008899 (0.0055658)	-0.0096959 (0.0059697)	-0.0088332* (0.0052712)	-0.0074558 (0.0116387)
R ²	0.6605			
F istatistiği	12.97***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: ***ve * sırasıyla %1 ve %10'da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 8'den görüldüğü üzere reg değişkeni GDEKK, AH, AB ve BB tahmincileri için negatif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak yalnızca AB tahmincisinden elde edilen bulgu %10 anlamlılık seviyesinde anlamlı GDEKK, AH ve BB tahminci bulguları istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. AB tahminci bulgusuna göre lreg'de %1'lik bir artış ginih'yi sırasıyla %0.0088 oranında azaltmaktadır. Eğitim kamu yatırımlarının yoksul sayısı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksul Sayısı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lyok _{t-1}	0.1373856* (0.0727144)	0.2748813** (0.1102428)	0.2622556*** (0.0747784)	0.7146502*** (0.0592613)
lreg	-0.0458828*** (0.0148937)	-0.0422705*** (0.0127815)	-0.042959*** (0.0127433)	-0.03186** (0.0159089)
R ²	0.9701			
F istatistiği	216.23***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10'da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 9'dan görüldüğü üzere reg değişkeni GDEKK, AH, AB ve BB tahmincileri için negatif işaretli ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı tahmin edilmiştir. GDEKK, AH, AB ve BB tahminci bulgularına göre lreg'de %1'lik bir artış ginih'yi sırasıyla %0.0458, %0.0422, %0.0429 ve %0.0318

oranında azaltmaktadır. Eğitim kamu yatırımlarının yoksulluk oranı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Eğitim Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lyokor _{t-1}	0.078796 (0.0771145)	0.0839552 (0.1178604)	0.1897938** (0.0784082)	0.4307698*** (0.0870494)
lreg	-0.0235898 (0.014928)	-0.0235631 (0.0214771)	-0.0232893* (0.0124245)	-0.0280648 (0.0152069)
R ²	0.5562			
F istatistiği	8.36***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10’da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 10’dan görüldüğü üzere reg değişkeni GDEKK, AH, AB ve BB tahmincileri için negatif işaretli ancak yalnızca AB tahmincisinde %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı tahmin edilmiştir. GDEKK, AH ve BB tahminci bulguları istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. AB tahminci bulgusuna göre lreg’de %1’lik bir artış yokor’u sırasıyla %0.0232 oranında azaltmaktadır.

3.3.3. Sağlık Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı ve Yoksulluğa Etkisi

Sağlık kamu yatırımlarının gini katsayısı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11: Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lgini _{t-1}	0.3776531*** (0.066842)	0.3776531*** (0.099145)	0.4978536*** (0.0736492)	1.31719 (0.124127)
lrsag	-0.0036773 (0.0067245)	0.0024169 (0.2777592)	-0.0035724 (0.0060811)	-0.0065829 (0.0139024)
R ²	0.7681			
F istatistiği	22.08***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: *** %1’de anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 11’den görüldüğü üzere rsag değişkeni AH, GDEKK, AH ve BB tahmincileri için negatif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak bütün tahminler istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Sağlık kamu yatırımlarının gini katsayısı (hane halkı) üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Gini Katsayısı (Hane Halkı) Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lginih _{t-1}	0.288799*** (0.0725978)	0.2887998*** (0.0968691)	0.3755486*** (0.0816592)	1.365106*** (0.125896)
lrsag	0.0009554 (0.0063897)	0.000794 (0.0373633)	0.0005339 (0.0062783)	-0.003804 (0.0145681)
R ²	0.6557			
F istatistiği	12.70***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: *** %1’de anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 12’den görüldüğü üzere rsag değişkeni AH, GDEKK ve AH tahmincileri için pozitif BB tahmincisi için negatif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak bütün tahminler istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Sağlık kamu yatırımlarının yoksul sayısı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13: Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksul Sayısı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lyok _{t-1}	0.1456737* (0.0755757)	0.1458171 0.112394	0.2842766*** (0.0752777)	0.6644442*** (0.0696539)
lrsag	-0.0137091 (0.017742)	-0.0149301 (0.0500473)	-0.015045 (0.0150343)	-0.0144466 (0.0197964)
R ²	0.9686			
F istatistiği	205.77***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: *** ve * %1 ve %10’da anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 13’ten görüldüğü üzere rsag değişkeni AH, GDEKK, AH ve BB tahmincileri için negatif işaretli tahmin edilmiştir. Ancak bütün tahminler istatistiksel olarak %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Sağlık kamu yatırımlarının yoksulluk oranı üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan tahminlerden elde edilen bulgular aşağıda Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14: Sağlık Kamu Yatırımları Değişkeninin Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	GDEKK	AH	AB	BB
lyokor _{t-1}	0.0808676 (0.0756245)	0.1498845 (0.1168222)	0.1916447** (0.0765659)	0.3595254*** (0.0877409)
lrsag	-0.0436387*** (0.0167791)	-0.0432516*** (0.0165955)	-0.0425553*** (0.0145764)	-0.0470463*** (0.0183218)
R ²	0.5664			
F istatistiği	8.71***			
Yatay Kesit Birim Sayısı	26			
Gözlem Sayısı	208			
Not: *** ve ** sırasıyla %1 ve %5’de anlamlılığı ifade etmektedir.				

Tablo 14’ten görüldüğü üzere rsag değişkeni GDEKK, AH, AB ve BB tahmincileri için negatif işaretli ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı tahmin edilmiştir. GDEKK, AH, AB ve BB tahminci bulgularına göre lrsag’da %1’lik bir artış yokor’u sırasıyla %0.0436, %0.0432, %0.0425 ve %0.0470 oranında azaltmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelir dağılımının daha adil olması ve yoksulluğun azalması iktisat biliminin ortaya çıkmasından itibaren çözülmesi gereken en önemli problemlerden olmuştur. Bu durum, birçok bilim insanının üzerinde çalıştığı konuların başında gelmektedir. Literatürde çok farklı yollarla da olsa aynı konu üzerinde yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Çünkü gelir dağılımındaki eşitsizlik ve yoksulluk oranları büyüme ve kalkınma planlarını doğrudan etkilemektedir. Diğer yandan gelir dağılımı ve yoksulluğun sosyo ekonomik, demografik, coğrafi birçok farklı unsurdan etkilenmesi söz konusu çalışmaların çeşitlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

1960'lı yıllardan itibaren ülkemizde de etkisi hissedildiği gibi gelir dağılımında adalet ve düşük yoksulluk en çok arzulanan hususlardan olmuştur. Sosyal refahın toplumun her kesimine dağıtılması, büyümeden ve kalkınmadan herkesin aynı oranda faydalanması temel amaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için kamu sektörü aktif olarak ekonomiye dahil olmuştur.

Gelir dağılımı ve yoksulluk için birçok belirleyici vardır. Kamu sektörünün bir aktör olarak piyasada bulunması, kamunun aldığı yatırım kararlarının da gelir dağılımı ve yoksulluk üzerinde etkiler yaratmasını sağlar. Bu etkiler çalışmada toplam kamu yatırımları, eğitim ve sağlık alanında yapılan çalışmalar olarak değerlendirilmiştir. Türkiye düzey-2 bölgeleri için 2014-2022 yıllarını kapsayan veriler T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen veriler kullanılmıştır. Panel veri yöntemiyle ile veriler analiz edilmiştir. Modelde bağımsız değişkenler olarak toplam kamu yatırımları, eğitim ve sağlık yatırımları kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler olarak ise bireysel gelire göre gini katsayısı, hane halkı gelirine göre gini katsayısı, yoksul sayısı ve yoksulluk oranı modele dahil edilmiştir.

Yapılan 48 tahmin bir bütün olarak değerlendirildiğinde toplam kamu yatırımlarının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerinde etkisi yoktur. Ancak toplam kamu yatırımların alt kalemleri olan eğitim ve sağlık yatırımları ise gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri üzerinde negatif yönde etkiye sahiptir. Dolayısıyla hükümet sağlık ve eğitim kamu yatırımlarında artış sağlarsa gelir dağılımını olumlu yönde yoksulluğu ise azaltıcı yönde etkileyebilecektir. Literatürle uyumlu olarak elde edilen bu bulgular politika yapıcılara yön gösterecektir.

Kamu sektörünün piyasa şartlarından bağımsız olarak bölgelerin ihtiyaçlarına yönelik yapacağı yatırımlar bölgeler arası göreceli yoksulluğun azalmasına da katkı sağlayacaktır. Düzey-2 bölgelerinde özellikle de görece geri kalmış bölgelerde gelir dağılımı düzelir ve yoksulluk da azalırsa Türkiye'nin

toplumsal refahının daha adil dağılacığı ifade edilebilir. Aynı zamanda bu olumlu etkiler doğudan batıya göçü de azaltabilir. Böylece metropol şehirlerde nüfus yoğunluğundan ötürü oluşan ileri süreçlerde oluşabilecek olası problemlerin önüne geçilebilir. Öte yandan eğitim alanında yapılacak yatırımlar işgücünün niteliğini ve bölgelerin üretkenliğini arttıracaktır. Eğitim alanında yapılacak yatırımlar fırsat eşitliğini sağlayarak sosyal eşitsizliklerin giderilmesinde etkili olacaktır. Sağlık alt yapısının güçlendirilmesi bölgesel yaşam kalitesini arttırmasının yanı sıra hastalıkların azalmasına ve ortalama yaşam süresine de olumlu katkı sunabilir. Ayrıca bu alandaki yatırımlar, yetersiz sağlık hizmetleri nedeniyle ekonomiye binen yükü azaltarak uzun vadede kalkınmaya da destek olur. Kamu sektörü yaptığı yatırımlarla özel sektör yatırımlarına da alan açılması ve istihdam olanaklarının artmasını sonucunu doğurabilecektir. Böylece dolaylı olarak kalkınma ve büyüme süreçlerine de katkı sağlanacaktır. Nihayetinde bu ampirik bulguların önemi kamu otoritesine politika aracı olarak eğitim ve sağlık kamu yatırımlarının beklendiği yönde toplumsal dinamiklere etki ettiğini göstermiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ömer ve Karagül, Mehmet (2007). “**Küreselleşme; Uluslararası Örgütler ve Yoksulluk**”, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale, 195-210.
- Açıkgöz, Bernur (2015), Yoksulluk, Kalkınma ve Kamu Harcamaları İlişkisinin Ekonometrik Analizi, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 37-49.
- Afonso, Antonio, Schukrecht, Luger and Tanzi, Vito (2008) “Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency”, **European Central Bank Working Paper**, Nr. 861, January 2008, 7-30.
- Ağcataş, Şerife ve Kılınç, Efe Can (2020), **Kayıt Dışı Ekonomi-Yoksulluk İlişkisinin Analizi**, 4. Uluslararası Akademik Öğrenci Çalışmaları Kongresi Sözlü Sunumlar, 116-124.
- Akbulut, Nilay ve Yüce, Mehmet (2021), Mali Düşünce Sisteminde Yoksulluk Kavramına Bakış ve Yoksulluğun Giderilmesine Yönelik Çözüm Önerileri, **International Journal of Social Inquiry**, 14(1), 27-52.
- Akçakaya, Mariye (2009), “**Türkiye’de Bölgesel Yoksulluk**”, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akdoğan, Abdurrahman (2002), **Kamu Maliyesi**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aksoğan, Gül ve Elveren, Adem Yavuz (2012), Türkiye’de Savunma, Sağlık ve Eğitim Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği (1970-2008): Ekonometrik Bir İnceleme, **Sosyoekonomi**, 17(17).
- Aksu, Ömer Alparslan (1993), **Gelir ve Servet Dağılımı**, 3698. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), **Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Alpaydın, Yusuf (2008), “**Türkiye’de Yoksulluk Ve Eğitim İlişkileri**”, İlem Yıllık, 3(3), 49-6.
- Alpdoğan, Hilal (2023), Türkiye’de Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi, **Sayıştay Dergisi**, 129, 259-290.
- Arpacıoğlu, Özge (2012), “**Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

- Arslan, Ahmet (2002).“Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, **Maliye Dergisi**, 140(8) Mayıs-Ağustos 2002,
- Aslan, Gürdal (2020), Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 83-105.
- Ayan, Ceyda ve Durgun, Ayşe (2023), Türkiye’de İktisadi Büyüme ve Gelir Dağılımındaki İlişkisi, **Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 15(2), 171-186.
- Aydın, Kemal ve Güloğlu, Tuncay (2012), Türkiye’de Nispi Yoksulluğun Sosyo-Ekonomik Analizi, **Journal of Social Policy Conferences**, 60, 89-118.
- Balcı, İzgi ve Alyu, Ebubekir (2018), Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 17(3), 988-996.
- Barber, William J. (1993), **İktisadi Düşünce Tarihi**, (Çev. İhsan Durdu), Çıdam Yayınları, İstanbul.
- Barışık, Salih ve Kasap, Ahmet (2012), Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Kamu Harcamalarının Rolü, **Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks**, 4(3), 27-52.
- Besim Üstünel (1988), **Ekonominin Temelleri**, Ofset, 5. Baskı, İstanbul.
- Bilen, Mahmut ve Çalışır, Mustafa (2019), Türkiye’de Gelir Dağılımı ile Eğitim Arasındaki İlişki: Ardl Sınır Testi İle Analizi, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 14(2), 1-30.
- Bilge, Orhan (2009), “**Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri**”, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2021), “**Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Raporu**”.
- Boratav Korkut (1980), **100 Soruda Gelir Dağılımı**, Gerçek Yayınevi, 4(7), İstanbul.
- Boratav, Korkut (1991), “**1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**”, Gerçek Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP), 2021,
[https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2021/10/mpi.html/](https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2021/10/mpi.html/(18.03.2022))
(18.03.2022).
- Bozkurt, Eda ve Altınar, Ali (2024), OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Eşitsizliğine Etkisi: Panel Kantil Regresyon Analizi, **Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 20(1), 95-111.
- Buiter, Willem Hendrik (2003), "James Tobin: An Appreciation of His Contribution to Economics", **The Economic Journal**, 113(491), 585-631.
- Büyükdere, Köksal (2014), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunu: Bölüşüm**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Can, Esra, Akbaş, Yusuf Ekrem ve Dönmez, Zafer (2021), Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Arasındaki İlişkinin Analizi: Düzey 1 Sınıflandırması Açısından Değerlendirme, **Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(2), 229-243.
- Ceylan, Bersu (2020), Türkiye’de Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımında Adalet Üzerindeki Etkisi, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, 6(2), 67-76.
- Chen, Shaohua ve Ravallion, Martin (2001), “How Did The World’s Poorest Fare In The 1990’s?”, **Review of Income and Wealth**, 47(3), September.
- Clark, John Maurice (1951), "**Distribution**", **Readings in the Theory of Income Distribution**, (Eds.) Irwin R.D., Homewood, 58-71.
- Cowell, Frank Alan (2009), **Measuring Inequality**, **Prentice Hill, Third Edition**, New York, <http://darp.lse.ac.uk/MI3> (20.03.2023).
- Çalışkan, Şadan (2007), Eğitim-İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 7(13), 284-308.
- Çelik, Duygu ve Erkişi, Kemal (2022), Gelişmiş Ülkelerde Enflasyonun Gelir Dağılımı Üzerine Olan Etkisinin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 23(2), 53-68.
- Çetin, Doğan (2005), **Fiyat İstikrarı Sorunsalı – Merkez Bankası Eksenli Çözüm Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Çetin, İrem (2020), “Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 22(2), 510-53.
- Çınar, Sinan ve Has, Banu (2022), Yoksulluk ve Kamu Sağlık Harcamaları İlişkisi: Panel Veri Analizi, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 14(2), 135-151.
- Çolak, Ömer Faruk ve Aktaş, Alaattin (2010), **Makro Ekonomik Göstergelerin Yorumlanması**, 2. Baskı, Efil Yayınevi, Ankara.
- Çomuk, Pınar ve Selim, Sibel (2023), **Türkiye’de Sosyal Dışlanma: Ekonometrik Yaklaşım**, İksad Publishing House, Ankara.
- Dağdemir Özcan (1999), “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(1).
- Değer, Kemal (2006), Ticari Liberalizasyon ve Gelir Dağılımı: Gecikmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Analiz, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 61(02), 63-87.
- Dereli, Doruk ve Çakır, Nazife Zeynep (2024), Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımına İlişkin Ampirik Bir Analiz, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 18(2), 1-11.

- Devlet Planlama Teşkilatı (1994), **VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001), **8. Beş yıllık kalkınma planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.
- Dye, Thomas (1992), **Public Policy, Seventh Edition**, New Jersey, Printice-Hall.
- Eker, Aytaç (2005), **Kamu Maliyesi**, Anadolu Matbaası, İzmir.
- Ekin, Nusret (1997), **Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam**, 43. Baskı, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Erkekoğlu, Hatice ve Uslu, Hüseyin (2020), Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kalkınma Ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi, **Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 16(2), 489-509.
- Eroğlu, Nadir, Altaş, Dilek, Ün, Turgut ve Ulu, Mustafa İlker (2017), OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 3(3), 335-354.
- Ersezer, Devrim (2006), Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16(1).
- Ersezer, Devrim ve Ulutürk, Süleyman (2011), **Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri**, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları (46), 149.
- Ersoy, Akif (1986), **İktisadi Düşünceler Tarihi**, İzmir Neşriyat ve Matbaacılık, İzmir.
- Ertekin, Şaban ve Hayat, Elvan (2022), Kamu Sosyal Harcamalarının Yoksulluk Riski Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 17(1), 79-91.
- Evcim, Nurgül, Güneş, Sevcen, Karaalp, Orhan ve Simay, Hacer (2020), Türkiye’de Hane halkı Göreli Yoksulluğunu Etkileyen Faktörler: Lojistik Regresyon Analizi, **Sosyoekonomi**, 28(43), 11-32.
- Finnoff, Kade (2015), “Decomposing Inequality and Poverty in Post-war Rwanda: The Roles of Gender, Education, Wealth and Location”, **Development Southern Africa**, 32 (2), 209-228.
- Förster, Michael ve D’Ercole, Marco Mira (2005), **Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s**, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, <http://oberon.sourceoecd.org/vl=5449279/cl=13/nw=1/rpsv/cgi-wppdf?file=5lgsjhvj7422.pdf> (20.05.2024).
- Fusfeld, Daniel R., (1988), **Çağdaş İktisadi Düşüncenin Gelişimi**, (Çev. Orhan Sezgin), Nihad Sayın Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Genç Tüsün, Meryem (2021), **Maliye Politikasının Gelir Dağılımına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma**, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Günaydın, İhsan (2010), Türkiye’de Kamu ve Özel Yatırımlar Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz, **Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, 20(1), 177-195.
- Gündoğan, Naci (2003), “Yoksullukla Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü ve Önemi”, **Yoksulluk**, 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Gündüz, Gökhan Sait (2007), **Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İŞKUR, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Gürler Hazman, Gülsüm (2011), Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16(1), 205-216.
- Gürsel, Seyfettin, Levent, Haluk, Selim, Raziye ve Sarıca, Özlem (2000), **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma**, TÜSİAD Yayınları, 295. Baskı, İstanbul.
- Haughton, Jonathan ve Khandker, Shahidur R. (2009), **Handbook on Poverty and Inequality**, The World Bank, Washington, DC.
- Heper, Fethi (1981), **Toplumsal Yapı ile Vergi Yapısı Arasındaki İlişkiler**, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Eskişehir.
- International Monetary Fund, IMF (2019), **Bir Bakışta IMF**, <https://www.imf.org> > Files > tr-the-imf-at-a-glance, (20.02.2022).
- İnal, Veysel (2020), “**Vergi Politikalarının Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi**”, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İncedal, Sümer (2013), **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- İncekara, Ahmet ve Gürbüz, Abdullah (2023), **Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm: Üç Sektör Teorisi Çerçevesinde Bir Analiz**, Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ekonomisi, 1-22.
- Kabaş, Tolga (2018), "Alfred Marshall'ın Neoklasik İktisat Düşüncesinin Sosyal Özellikleri", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(64), 183-192.
- Kaldor Nicholas (1956), "**Alternative Theories of Income Distribution**", Review of Economic Studies, 23(2), 83-100.

- Kalem, Ali (2015), **Türkiye’deki Kamu Yatırımlarının Özel Sektör Yatırımlarına Etkisinin İncelenmesi**, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yatırım Programlama, İzleme ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kanca, Osman Cenk ve Bayrak, Metin (2019), Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Belirleyiciliği: Panel Veri Analizi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23(4), 1495-1514.
- Karaman, İsmail (1995), “Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Gelir Dağılımı Özel Sayısı, Eylül- Ekim, 154.
- Karayılmazlar, Ekrem (2006), Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 24 (2), 213-217.
- Kazar, Görkemli Demirel (2008), **The Relationship Between Inequality And Development: The Case Of Turkey**, Doctoral Dissertation, Ph. D. Dissertation, Department of Economics.
- Keklik, Ayhan (2020), **İş Yaşam Dengesinin Daha İyi Yaşam Endeksi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme**, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli.
- Keynes, John Maynard (2012), **Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- Kızılgöl, Özlem Ayvaz ve Demir, Çiğdem (2010), Türkiye’de Yoksulluğun Boyutuna İlişkin Ekonometrik Analizler, **Business and Economics Research Journal**, 1(1), 21-32.
- Kızıltoprak, Özgür (2020), Gelir Dağılımı Eşitsizlikleriyle Mücadelede Vergilerin Rolü, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(2), 331-340.
- Kibritçioglu, Aykut (2001), “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, 1-17, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/ytd-kibritcioglu.pdf>, (17.09.2023).
- Kuştepe, Yeşim Rabia ve Halaç, Umut (2004), “Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6(4), 143-160.
- Kutlu Horvath, Sinem, Horvath László Csaba (2020), “Post Keynesyen İktisatta Fonksiyonel Gelir Dağılımının Evrimi: Eleştirel Bir Literatür Analizi”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(21).
- Li, Hongyi, Xie, Danyang and Zou, Heng-fu.(2000) “Dynamics of Income Distribution”, **Canadian Journal of Economics**, 33(4), 937-961.
- Marx Karl (1992), **Ücretli Emek ve Sermaye: Ücret Fiyat Kâr**, (Çev. Sevim Belli), Sol Yayınları, Ankara.

- Neumark, Fritz (1975), **Vergi Politikası**, (Çev. İclal Cankorel), Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özgüven, Ali (2005), **İktisadi Düşünceler- Doktrinler ve Teoriler**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özmucur, Süleyman (1996), **Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yüğü ve Makroekonomik Göstergeler**, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Öztornacı, Burak ve Demirdöğen, Alper (2015), “Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Temel Yoksulluk Göstergelerinin Değişimi: Türkiye Örneği”, **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 21 (1), 7-15.
- Öztürk, Lütfü (2012), Public Investments and Regional Inequality: A Causality Analysis, 1975-2001, **Ege Academic Review**, 12(4), 487-495.
- Öztürk, Nazım (2009), “**İktisatta Bölüşüm: Kuram Politika**”, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, Nazım (2015), **Maliye Politikası**, Güncellenmiş 3. Baskı, Temmuz-2015, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Öztürk, Nazım ve Göktolga, Ziya Gökarp (2010), Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler, **Bütçe Dünyası Dergisi**, 34(2).
- Pehlivan, Osman (2017), **Kamu Maliyesi**, 7. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Recepoglu, Mürşit (2022), Public Expenditures, Economic Growth and Income Inequality: Empirical Evidence from the Commonwealth of Independent States, **Journal of Economic Policy Researches**, 9(2), 293-314.
- Ricardo, David (1997), **Ekonomi Politüğın ve Vergilendirmenin İlkeleri**, (Çev. Ertan Tayfun), Belge Yayıncılık.
- Roy, Prannoy ve Husain, Zakir (2019), **Education as a way to reducing inequality: Evidence from India**, Munich Personal RePEc Archive, <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/93907/> (11.05.2024).
- Sarısoy, İdris ve Koç, Selçuk (2010), Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi, **Maliye Dergisi**, 158. Baskı, Ocak-Haziran 2010, 326-348.
- Savaş, Vural (2000), **İktisadın Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Sen, Amartya (1976), “Poverty: An Ordinal Approach to Measurement”, **Econometrica**, 44(2), March.
- Serin Oktay, Duygu, ve Algan, Neşe (2022), Income Inequality, Poverty and Growth, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 11(1), 680-702.
- Smith, Adam (2002), **Ulusların Zenginliğı**, (Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı), Alan Yayıncılık.

- Streeten, Paul ve Burki, Shahid Javid (1978), “Basic Needs: Some Issues”, **World Development**, 6(3).
- Susam, Nazan (2016), **Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar**, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Şahbaz, Ahmet, Buluş, Abdulkadir, Kaleci, Fatih (2016), The Relationship Between Openness, Foreign Direct Investment, and Poverty: The Case of Turkey, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 15 (4), 1106-1117.
- Şenses, Fikret (2003), “Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz?: Gözlem ve Öneriler”, **İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar**, 319-356, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şenses, Fikret (2006), “**Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**”, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen (2020), **Panel Veri Ekonometrisi / Stata Uygulamalı**, 5. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Tireli, Münir (2009), **Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Türel, Meryem (2021), **Para Politikası ve Eşitsizlik: Türkiye için İlişkilerin Araştırılması**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Türk, İsmail (2015), **Kamu Maliyesi**, 10.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türk, İsmail (1997), **Maliye Politikası**, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2000), **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB İle Karşılaştırma**, TÜSİAD- T/Aralık 2000, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2008), **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk Ve Gelir Dağılımı, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi - 6**, TÜİK Matbaası, Ankara.
- Uğur, Mehmet Sedat (2023), Türkiye İçin Gelir Yoksulluğu Ve Maddi Yoksunluğun Belirleyicileri: Çok Durumlu Probit Modeli, **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16(1), 224-240.
- Ulutürk, Süleyman, Ersezer, Devrim (2005), “**Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü**”, **İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47.Seri, 88-105.
- Ünsal, Erdal (2005), **Makro İktisat**, İmaj Kitabevi, Ankara.

- Wallace, Peterson, **Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, (Çev. Talat Güllap), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Wan, Guano Hua (1999), **An Empirical Assessment on Alternative Functional Forms of The Lorenz Curve**, *Applied Economics Letters*, 6(9), September.
- Yaşar, Sema ve Taşar, Mehmet Okan (2019), “Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19 (38), 118-144.
- Yılmaz, Cevdet ve Yılmaz, H. Hakan (1997), **Dünyada ve Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımı Kavramı ve Türkiye Uygulaması**, Devlet Planlama Teşkilatı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Nisan 1997.
- Yılmaz, Sibel (2006), “**Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri: Eskişehir Örneği**”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Yücel, Duygu (2011), Türkiye’de Yoksulluk Sorunu Ve Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğa Etkileri Üzerine Bir Araştırma, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 383-402.
- Zaim, Sabahattin (1992), **Çalışma Ekonomisi**, 9. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Zaim, Sabahattin (1974), **Türkiye’de Ücret ve Gelirler Siyaseti**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonları Yayını, 28. Baskı, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

2006 yılında Yozgat il merkezinde bulunan Sakarya İlköğretim Okulundan, 2010 yılında Ankara Atatürk Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. Lisans eğitimini 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünden mezun olarak tamamladı. 2021 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE) İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE) İktisat Anabilim Dalı'nda eğitimine devam etmektedir.

ÖZDEMİR, evli ve bir çocuk sahibi olup İngilizce bilmektedir.